

Innst. S. nr. 24

(2002–2003)

**Innstilling til Stortinget
frå utanrikskomiteen**

St.meld. nr. 27 (2001–2002)

**Innstilling frå utanrikskomiteen om
EØS-samarbeidet 1994-2001**

Referat fra åpen høring. Se vedlegg 3.

Innst. S. nr. 24

(2002-2003)

Innstilling til Stortinget frå utanrikskomiteen

St.meld. nr. 27 (2001-2002)

Innstilling frå utanrikskomiteen om EØS-samarbeidet 1994-2001

Til Stortinget

SAMANDRAG

Meldingen gir et samlet overblikk over EØS-avtalens levetid fra og med 1994 til og med 2001.

Kapittel 1 i meldingen trekker opp den historiske bakgrunn for EØS-avtalen og beskriver avtalens omfang og virkemåte, samt de sentrale institusjonene i forvaltningen av avtalen.

De viktigste elementene i EU-samarbeidet som også dekkes av EØS-avtalen er angitt kort nedenfor. På disse områdene skal norske borgere og bedrifter behandles likt med EU-borgere og bedrifter i EU, og vise versa. Reglene gjelder også i forholdet mellom de tre landene i EFTA-pilaren i EØS, Island, Liechtenstein og Norge.

- Deltakelse i det indre marked, med de fire friheter, dvs. fri bevegelighet for varer, tjenester, kapital og personer.
- Harmonisering av regler og krav som kan stilles til varer og tjenester for å ivareta hensyn som helse og sikkerhet, miljøvern og forbrukerinteresser.
- Felles konkurranseregler og regler for statsstøtte.
- Samarbeidet på såkalte andre samfunnsområder, først og fremst forskning, utdanning, miljøvern, forbrukerpolitikk, kultur, sosialpolitikk, likestilling, turisme og små og mellomstore foretak. Dette samarbeidet ivaretas i hovedsak i form av programmer.

De viktigste delene av det tradisjonelle EU-samarbeidet som ikke omfattes av EØS-avtalen er som følger:

- EFs tollunion, med felles tollsatser og felles handelspolitikk overfor tredjeland.
- EUs felles marked for landbruksvarer og felles landbrukspolitik.
- EUs fiskeripolitikk og det felles marked for fisk og andre produkter fra havet.
- EUs utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeid; det såkalte søyle 2-samarbeidet.
- EUs justis- og politisamarbeid.
- Andre nye saksfelter som er kommet inn i EU-samarbeidet, eller substansielt utvidet og endret, gjennom de traktatendringer som er skjedd etter at EØS-avtalen ble forhandlet (Maastricht-, Amsterdam- og Nice-traktatene). Det gjelder blant annet Den økonomiske og monetære union og saksfelter som sysselsettingspolitikk og likestillingspolitikk.

Norge har ved EØS-avtalen påtatt seg en folkerettslig forpliktelse av enestående karakter. Den er for det første meget omfangsrik, og den dekker svært mange ulike samfunnsområder.

Andre særtrekk er knyttet til kravet om homogenitet, det såkalte to-pilarsystemet, konsensus-prinsippet, og gjennomføring av avtaleforpliktelsene i nasjonal rett.

EØS-avtalens omfang gjenspeiler dens formål: Å utvide EUs indre marked til også å omfatte EFTA-landene. De organene for samarbeid, overvåking og domstolsprøving som er opprettet i EØS, den kompetanse de har og de rettslige virkemidlene avtalen fastlegger, skal i størst mulig grad bidra til å sikre parallell videreutvikling av regelverket, slik at de felles rammevilkår som er skapt, ikke brytes opp.

Kapittel 2 i meldingen gir en oversikt over og vurdering av avtalens virkninger på ulike sider av det norske samfunn. Først gjennomgås virkningene av det omfattende regelverket som Norge har overtatt gjennom EØS-avtalen. Virkningene vurderes først opp mot hensyn som miljø, helse, sikkerhet og forbrukerbeskyt-

telse. Videre vurderes virkningene av avtalen på norsk næringsliv og økonomi samt på distrikter og regioner. Til slutt i kapitlet gis det en framstilling av en del viktige saker og saksfelter som illustrerer fordeler og ulemper, muligheter og begrensninger ved avtalen. Samarbeidet under EØS-avtalen er så omfattende at det ikke er mulig å dekke alle saker av betydning i en slik melding.

Det viktigste målet for Norge med EØS-avtalen var å sikre adgangen til vårt nærmeste og viktigste marked gjennom deltakelse i EUs indre marked. Det er oppnådd. Norske bedrifter har fått tilnærmet like konkurransevilkår på de sektorer som dekkes av avtalen. Like konkurranseregler og felles regelverk for statsstøtte sikrer bedriftene lik behandling og eliminerer faren for antidumpingtiltak og straffetoll for industrien. Det innebærer blant annet at det er blitt tryggere å investere i industriarbeidsplasser i Norge.

Avtalen har gitt visse forbedringer i markedsadgangen for fisk. For en total fiskeeksport til EU på nær 17 mrd. kroner i 2001 ble det samlet betalt mellom 2 og 3 pst. toll. Selv om det er tollfri adgang eller relativt lav toll for en del fiskeprodukter som eksporteres til EU, er det for en del andre produkter høyere tollsatser. For enkelte bearbeidede produkter gjelder tollsatser som kan gjøre det ulønnsomt å bearbeide fisken i Norge for salg til EU. For andre produkter gjelder tollfrihet eller moderate tollsatser. Manglende bearbeiding i Norge har følgelig forskjellige årsaker, og henger blant annet også sammen med eierforholdene i oppdrettsnæringen, lønns- og kostnadsforhold i aktuelle tilvirkningsland og nærhet til markedene.

Fiskerinæringen er heller ikke beskyttet mot bruk av antidumpingtiltak og straffetoll. Dette er et usikkerhetsmoment for de økonomiske aktørene og gir begrensninger for næringen på EU-markedet.

Etter den forestående EU-utvidelsen vil nye medlemsland som Norge i dag har frihandel med for fiskeprodukter, bli omfattet av EØS-avtalen og de reglene som gjelder for fiskeeksport til EU-markedet. Regjeringen vil derfor forhandle med EU om kompensatoriske ordninger for å finne en best mulig løsning på dette problemet når det blir aktuelt.

Norge, støttet av Island, har for øvrig tatt initiativ overfor EU for å forsøke å oppnå bedre og tryggere markedsadgang for fisk og fiskeprodukter, men så langt har det ikke vært mulig å oppnå forbedringer av betydning i rammevilkårene for eksport av fisk til EU.

Landbruksprodukter faller utenom omfanget av EØS-avtalen, med unntak for de bearbeidede produktene, der det er etablert en ordning med råva-reprisutjevning.

Ettersom mye av eksportindustrien ligger i distriktene, har EØS-avtalen bidratt til å sikre næringsgrunnlaget og bosettingen i distriktene. Den omfattende harmoniseringen av regelverk som har fulgt med EØS-avtalen kan ha medført noen omstillingsproblemer for en del bedrifter og næringer. Det har imidlertid vært fullt mulig å videreføre hovedelementene i norsk

distriktpolitikk under EØS-avtalen. Regionalt samarbeid omfattes ikke av EØS-avtalen, men det har likevel vært mulig for norske kommuner og regioner å delta i flere interessante såkalte Interreg-prosjekter.

Når det gjelder den frie bevegelighet for personer har erfaringene etter åtte år vist at det ikke har vært noen sterk og skadelig økning i arbeidsinnvandringen fra EØS-området. Samarbeidet har bidratt til å skaffe tiltrengte tilskudd til arbeidsstyrken i flere viktige sektorer. Den frie bevegelighet for personer, med det tilhørende samarbeidet om trygd og om gjensidig godkjenning av yrkeskvalifikasjoner, har også gitt mange nordmenn mulighet til å ta utdanning eller skaffe seg verdifull yrkeserfaring i andre EØS-land.

Praktiseringen av fri bevegelighet for varer, tjenester, kapital og personer forutsetter en ganske omfattende harmonisering av regelverk for å unngå at ulike krav i ulike land blir en hindring for den frie bevegelighet. Virkningen av denne harmoniseringen på viktige hensyn som helse og sikkerhet, miljø og forbrukervern har vært gjenstand for debatt. En nærmere gjennomgang viser imidlertid at norske standarder gjennomgående er blitt hevet som følge av EØS-avtalen. Det er også kommet nytt regelverk på områder som forbrukervern og arbeidstakerrettigheter, som gir rettigheter som man ikke hadde før. Gjennomgående kan det sies at regelverket i hele EØS-området har vært gjenstand for en omfattende oppgradering i løpet av de senere årene.

Norge har hatt store fordeler av å delta i EUs såkalte programsamarbeid innen rammen av EØS-avtalen. Dette samarbeidet hadde opprinnelig som formål å støtte opp under målsettingene om å oppnå et effektivt indre marked og bli mer konkurransedyktig i verdensøkonomien, særlig gjennom målrettet satsing på forskning og utvikling. Forskning og utvikling utgjør fremdeles den langt største delen av EUs programvirksomhet, og rammene for forskningssamarbeidet er blitt utvidet til å dekke nesten alle sider av EUs virksomhet. Programsamarbeidet på andre områder har også vært i sterk vekst, og omfatter nå saksfelter som miljø, utdanning, ungdom, sosialpolitikk, helse, arbeidsliv, likestilling, kultur og forbrukerpolitikk mv.

Norge har gjennom EØS-avtalen fått anledning til å delta i de aller fleste av disse programmene, og erfaringene har jevnt over vært meget gode. Dette samarbeidet gir norske institusjoner adgang til å delta i den kunnskaps- og metodeutvikling som skjer innen rammen av EUs programmer, og gir også anledning til å måle seg mot andre aktører og profilere seg som samarbeidspartner i EØS-området. Også for næringslivet er forskningssamarbeidet under EØS-avtalen av stor betydning. Det er imidlertid blitt et økende praktisk problem at EU-programmene vedtas i EU like før de skal tre i kraft. Den tid som trengs til gjennomføringen av de nødvendige prosedyrene i EØS-avtalen, kan da innebære at Norge og de andre EØS/EFTA-landene, i mangel av en gyldig EØS-komiteebeslutning, ikke får delta helt fra starten. Dette kan utgjøre et problem for norsk deltakelse, særlig hvis man kommer med for sent

til å kunne delta i den første runden med behandling av prosjektsøknader.

EU har også, særlig i de senere år, opprettet en rekke såkalte "byråer", dvs. spesialiserte institusjoner som skal fungere som kompetansesentre, utføre teknisk/vitenskapelige analyser og gi råd på sine respektive fagfelter. Flere slike byråer er under etablering, blant annet på områder av stor interesse for Norge, som mattrygghet, sjøsikkerhet og luftfartssikkerhet. Norge deltar i flere av de eksisterende byråene. Det er også oppnådd prinsippnighet om å åpne for EØS/EFTA-deltakelse i de nye byråene for mattrygghet, luftfartssikkerhet og sjøsikkerhet.

Deltakelsen i nye områder av det stadig økende programsamarbeidet og i nye spesialiserte institusjoner er eksempler på at EØS-avtalen ikke bare er blitt holdt løpende oppdatert; den har også blitt utvidet til nye samarbeidsområder som den opprinnelig ikke dekket. Et annet viktig eksempel på det er regelverket om matvaretrygghet og veterinærkontroll, som ble innlemmet i avtalen i 1999. Gjennom dette samarbeidet har Norge overtatt EUs regelverk for mattrygghet, som omfatter hele produksjonskjeden. Denne utvidelsen av samarbeidet medfører også fordeler for norsk eksport av næringsmidler, særlig fisk. Det tok lang tid og en betydelig innsats å finne fram til de nødvendige tilpasninger og praktiske løsninger før man kunne treffe beslutninger om å innlemme disse nye samarbeidsområdene i EØS-avtalen. Regjeringen mener at de løsningene man har funnet, samlet sett ivaretar norske interesser på en god måte.

Kapittel 3 beskriver forvaltningens arbeid med EØS-avtalen, skritt for skritt, fra ekspertdrøftelser om nytt regelverk i Europakommisjonen til gjennomføring og oppfølging i norsk rett. Forvaltningen av EØS-avtalen har stilt den norske administrasjonen overfor store utfordringer. Samlet sett må en si at forvaltningen har klart oppgaven på en tilfredsstillende måte.

Det viktigste hensynet som må oppfylles, er at regelverket til enhver tid skal være mest mulig likt i hele EØS-området. Det forutsetter at både prosedyrene for innlemming av nytt regelverk i EØS-avtalen og påfølgende nasjonal gjennomføring skjer så raskt og effektivt som mulig. Her er det ennå store muligheter for forbedringer. Det er en prioritert oppgave for EØS/EFTA-landene å redusere etterslepet i EØS-behandlingen av nye rettsakter og komme fram til en situasjon der nye rettsakter kan innlemmes i avtalen på løpende basis, uten unødige forsinkelser.

Det er fremdeles et betydelig potensial for forbedringer i forvaltningens arbeid med EØS. Det gjelder for det første deltakelsen i utredningsfasen, herunder forvaltningens evne til å gå inn i en tidlig dialog med dem som i første rekke blir berørt av nytt eller endret regelverk. For det andre må alle involverte instanser bidra til at det ikke går unødige tid til spille i den fasen da vedtatt EU-regelverk er til vurdering i EFTA-pilaren, slik at det ikke senere oppstår problemer med samtidig gjen-

nomføring. For det tredje må innsatsen med å gjennomføre innlemmet regelverk i norsk rett uten unødige opphold styrkes ytterligere, slik at like regler og lik behandling kan sikres.

Informasjon til det norske samfunn om det som skjer innen rammen av EØS-avtalen er en særlig viktig oppgave. Det er allerede iverksatt flere tiltak for å bedre både mengden og kvaliteten på den informasjon om EØS- og EU-spørsmål som gjøres tilgjengelig for allmennheten. Det er et viktig mål for Regjeringen å gjennomføre ytterligere forbedringer i så måte, og det er derfor tatt initiativ til å utarbeide en helhetlig kommunikasjons- og informasjonsstrategi for EØS-spørsmål.

EØS-avtalen gir også EØS/EFTA-landene en viss anledning til å medvirke til utformingen av nytt EØS-relevant regelverk i EU.

Det må konstateres at EU, representert ved Kommisjonen, i de senere årene har vist noe mindre evne og vilje til å bruke tid og ressurser på å holde EØS/EFTA-landene løpende informert, og på å finne løsninger for å ivareta spesielle behov som iblant gjør seg gjeldende. Dessuten vises det mindre forståelse overfor forsinkelser fra EØS/EFTA-landenes side når det gjelder å overta nytt EØS-relevant regelverk. Dette har sammenheng med at Kommisjonen generelt - både overfor egne medlemsland og i den utvidede EØS-kretsen - i stigende grad er opptatt av å sikre lik gjennomføring av felles regelverk og å motvirke den sterkt forsinkede gjennomføring en har eksempler på i enkelte land. Dessuten synes utvidelsen å medføre en mer restriktiv holdning til ønsker om nasjonale tilpasninger. Videre er EU meget forsiktig med å skape presedenser.

Selv om EØS/EFTA-landenes innflytelse på utformingen av EØS-regelverket på de fleste områder kan karakteriseres som beskjedne, er det sjelden større problemer med å akseptere resultatene av prosessen, som vanligvis innebærer en kvalitativ forbedring av regelverket. På den positive siden innebærer EU-prosessen en meget grundig behandling, der de ulike sider av en sak blir belyst og vurdert. Samtidig er det slik at regler som skal passe for 18 land ikke alltid passer like godt for alle, men det er en nødvendig konsekvens av å delta i et stort og helhetlig marked. Det har også stilt den norske forvaltningen overfor en del problemer at EØS-reglene gjerne er mer detaljerte og innfløkte enn det som har vært vanlig i norsk og nordisk rettslig tradisjon.

På noen få områder avviker Norges situasjon så mye fra alle EU-landenes situasjon at man ikke kan regne med at noen av dem som deltar fullt ut gjennom hele prosessen, vil ivareta norske interesser gjennom å ivareta sine egne. I slike tilfeller er det særlig viktig å bruke de rettighetene man har gjennom EØS-avtalen til å bli hørt gjennom hele prosessen. Det er erfaringsmessig størst mulighet til å øve innflytelse på områder der Norge har spesielt høy ekspertise eller en særlig tung aktør.

Regjeringen vil aktivt utnytte de muligheter EØS-avtalen gir norske eksperter og norske myndigheter til

medvirkning og innflytelse i EU-prosessene, i tillegg til Norges fulle deltakelse i EØS- og EFTA-organene.

Kapittel 4 i meldingen beskriver virksomheten til EFTAs overvåkningsorgan (ESA) og til EFTA-domstolen. Her omtales også noen viktige saker for Norge som har vært behandlet av disse organene.

EØS-avtalens målsetting er blant annet å skape et marked med like konkurransevilkår for avtalepartene så vel som for personer og foretak. Dersom håndhevelsen av avtalen bare skulle utføres av de nasjonale myndigheter, ville dette kunne føre til ulik praktisering av det felles regelverket og ulike markedsvilkår. Avtalen innfører derfor et eget system for overvåkning og domstolskontroll som skal sikre rettslig enhet i EØS-området.

I EØS er overvåkning og domstolskontroll ivaretatt gjennom et to-pilarsystem. Kommisjonen og EF-domstolen er ansvarlige for EU-siden, mens EØS/EFTA-landene har forpliktet seg til å opprette egne institusjoner for formålet. ESA og EFTA-domstolen er derfor etablert på grunnlag av avtale mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkningsorgan og en domstol av 2. mai 1992, også kalt ODA-avtalen. Avtalen definerer institusjonenes ansvar og myndighet. Videre inneholder avtalen viktige regler for fremgangsmåten i statsstøtte- og konkurransesaker, og den fastsetter EFTA-domstolens statutter.

Institusjonene i to-pilarsystemet har avgrensede myndighetsområder. EUs institusjoner er ansvarlige for å overvåke myndighetene i EU-landene, mens EFTA-institusjonene har tilsvarende funksjon overfor EØS/EFTA-landene. På konkurranseområdet er arbeidsfordelingen mer komplisert. Arbeidet retter seg her mot foretak og mulige konkurransebegrensende adferd. Det avgjørende for kompetansefordelingen blir da hvor virkningen av slike konkurransebegrensninger inntreffer.

Det har vært viktig å sikre at EFTAs overvåkningsorgan (ESA) og EFTA-domstolen har utført sin virksomhet som uavhengige institusjoner, med full troverdighet og tilstrekkelig kapasitet til å løse sine oppgaver i henhold til avtalen. ESA har utøvd sine funksjoner som kontrollorgan for EFTA-landenes gjennomføring og overholdelse av EØS-avtalen i full uavhengighet, og tatt opp saker og truffet avgjørelser som EFTA-landenes myndigheter ikke alltid har vært enige i. Det er imidlertid normalt i et system som det man har i EØS-avtalen at det er ulike syn mellom dem som har kontrolloppgavene og dem som blir kontrollert, og at man i noen tilfeller må gå til Domstolen for å få en løsning. En nylig oversikt over uløste saker mellom Kommisjonen og EU-medlemmene på den ene siden og mellom ESA og EØS/EFTA-landene på den andre, viser at antallet uløste saker i EFTA-pilaren er langt lavere enn gjennomsnittet i EU-pilaren. Norge, som har det høyeste antallet uløste saker i EFTA-pilaren, ligger på samme nivå som de nordiske EU-medlemmene, som på sin side er blant de som har færrest uløste saker

i EU. Erfaringene hittil synes ikke å gi belegg for å hevde at ESA er strengere i sin anvendelse av EØS-regelverket enn Kommisjonen er overfor EU-landene.

Kapittel 5 i meldingen gir en oppdatert oversikt over utfordringer som reiser seg for EØS-samarbeidet og for Norge i lys av utviklingen i EU på utvalgte områder. Dette gjelder utfordringer i forhold til EØS-avtalen på bakgrunn av endringer i traktatgrunnlaget for EU-samarbeidet, ny kompetansefordeling og nye styringsformer i EU, EUs arbeid med den såkalte Lisboa-strategien, samt utvidelsen av EU og EØS. For å gi et aktuelt helhetsinntrykk har man også tatt med en drøfting av betydningen for Norge av EU-prosesser som ikke er dekket av EØS-avtalen. Dette gjelder gjennomføringen av Den økonomiske og monetære union (ØMU), utviklingen av en regional dimensjon i EU, EUs utvidede justissamarbeid og utviklingen i det utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeidet i EU. På flere av disse områder har Norge etablert et nært samarbeid med EU som et supplement til EØS-avtalen.

Utviklingen av de nye samarbeidsområdene i EU fanges i liten grad opp av EØS-avtalen, men berører norske interesser og påvirker rammevilkårene for norsk politikk og samfunnsutvikling. Norge har imidlertid utviklet supplerende samarbeidsordninger med EU på flere saksområder hvor dette er i felles interesse.

EØS-avtalen er ikke blitt oppdatert etter at den trådte i kraft, verken for å ta inn nye samarbeidsområder eller for å reflektere EØS-relevante endringer i Roma-traktaten etter ikrafttredelsen av Maastricht-traktaten og Amsterdam-traktaten. Det ble våren 2001 igangsatt et arbeid for å vurdere behovet for en revisjon av avtalen. Den forestående utvidelsen av EU og EØS ble sett på som en mulig anledning til også å gjennomføre en eventuell oppdatering av EØS-avtalen.

Spørsmålet om oppdatering dreier seg først og fremst om en endring av bestemmelser i EØS-avtalen som var parallelle med bestemmelser i Roma-traktaten før disse ble endret gjennom Maastricht- og Amsterdam-traktatene. De viktigste artiklene her er bestemmelsene om kapitalbevegelser, statsstøttereglene, likestillingsbestemmelsene og gjennomføringsmekanismen for direktiver innenfor arbeidsrett.

I tillegg har det vært vurdert å introdusere nye elementer i EØS-avtalen som et ledd i en oppdatering, for eksempel en styrket hjemmelsbestemmelse når det gjelder ikke-diskriminering på bakgrunn av kjønn, rase, etnisk opprinnelse, religion, alder og seksuell legning, og en tilknytning til EUs arbeid med transeuropeiske nettverk (TEN). Det kunne også være aktuelt å dekke inn de presiseringer i en rekke hjemmelsbestemmelser for felles EU-innsats som Amsterdam-traktaten medførte. Dette er først og fremst målsettinger av politisk karakter, men vil kunne ha betydning for det videre samarbeidet innenfor EØS, for eksempel innen miljøvern og forbrukervern.

På denne bakgrunn er spørsmålet om en oppdatering av avtalen blitt tatt opp med Kommisjonen. Kommisjo-

nen har imidlertid meddelt at man ikke er innstilt på å koble utvidelsen av EU og EØS med en oppdatering av EØS-avtalen. Regjeringens vurdering er at Kommisjonen reaksjon ikke er til hinder for en mulig oppdatering av avtalen etter at utvidelsesforhandlingene er gjennomført.

EU har de siste årene lagt økende vekt på å utvikle sektorovergrepene strategier og nye arbeidsmetoder. Det europeiske råd spiller en mer aktiv politisk rolle på bredere områder av samarbeidet, og har initiert sektorovergrepene samarbeidsprosesser på områder av betydning blant annet for økonomi, sysselsetting og velferd. Ikke bare initiativ til politikktutforming, men også initiativ i forhold til regelutvikling, har i økende grad opphav i det politiske samarbeidet mellom EU-landenes regjeringer i Det europeiske råd. Denne typen politisk samordning utgjør et supplement til, men erstatter ikke, utformingen av felles regelverk etter den tradisjonelle fellesskapsmetoden.

Eksempler på slike bredere samarbeidsprosesser er blant annet samarbeidet om finanspolitikken innenfor rammen av den såkalte Stabilitets- og vekstpakten knyttet til opprettelsen av den økonomiske og monetære unionen (ØMU). Den bredere strategien for å øke sysselsettingen, som ble nedfelt i Amsterdamtraktaten, er senere fulgt opp gjennom prosesser initiert av Det europeiske råd innenfor områdene sysselsetting (Luxembourg-prosessen), strukturreformer (Cardiff-prosessen) og utviklingen av et tettere samarbeid om den generelle økonomiske politikken (Køln-prosessen). Det nyeste eksemplet er Lisboa-strategien for innen år 2010 å gjøre EU til verdens mest konkurransedyktige og bærekraftige økonomi, fastlagt av EU-landenes stats- og regjeringssjefer under Det europeiske råds møte i Lisboa i mars 2000.

Også EUs egen utvikling vil være gjenstand for en bred debatt de nærmeste årene. Allerede i Nice i desember 2000 forutsatte Det europeiske råd at en ny regjeringskonferanse i 2004 skal vedta traktatendringer. En viktig grunn til dette var at den forestående EU-utvidelsen ble ansett å øke behovet for reformer av institusjoner og arbeidsformer og for gjennomgang av politiske prioriteringer i det fremtidige EU-samarbeidet.

Som ledd i forberedelsene til regjeringskonferansen i 2004, vedtok EU-landenes stats- og regjeringssjefer under Det europeiske råds møte i Laeken i Belgia i desember 2001 å opprette et konvent som ramme for en bred debatt om Europas fremtid. De vedtok samtidig den såkalte Laeken-erklæringen, som angir en rekke utfordringer konventet skal arbeide med. Hovedoverskriftene i det mandat Laeken-toppmøtet gav konventet er:

- En bedre definering og fordeling av myndighet mellom EU og medlemsstatene;
- En forenkling av traktatgrunnlaget;
- Mer demokrati, åpenhet og effektivitet i EU;
- Mot en europeisk konstitusjon for EUs borgere.

Konventet er bredt sammensatt, og består av 105 delegater fra nasjonale regjeringer og nasjonale parlamenter, fra Europaparlamentet og Europakommisjonen og fra kandidatlandene til EU. Konventet innledet sine drøftelser 28. februar i år. For å skape en bredest mulig debatt, opprettes det parallelt med konventet et forum for organisasjoner som representerer blant annet arbeids- og næringsliv, ikke-statlige organisasjoner, frivillige organisasjoner, akademiske miljøer mv. Det skal fungere som et strukturert nettverk av organisasjoner som regelmessig vil bli orientert om konventets drøftelser. Deres bidrag skal trekkes inn i konventets drøftelser. De skal også kunne høres eller konsulteres om mer spesifikke spørsmål.

Konventet skal utarbeide et sluttdokument. Det vil trolig skissere ulike handlingsalternativer konventet har drøftet for å løse konkrete utfordringer EU står overfor.

EFTA/EØS-landene er ikke invitert til å delta i konventets drøftelser. EØS-avtalen gir ikke noe inntak til arbeidet i konventet. Resultatene av konventets arbeid og regjeringskonferansens beslutninger om traktatendringer i 2004 vil imidlertid også kunne berøre Norge som følge av Norges EØS-deltakelse og øvrige nære samarbeidsforhold med EU. Regjeringen vil følge utviklingen nøye, og ønsker å bidra til debatt om de aktuelle problemstillinger også i Norge.

EU-landenes stats- og regjeringssjefer vedtok under Det europeiske råds møte i Lisboa i mars 2000 en omfattende strategi med det mål å gjøre EU innen 2010 til verdens mest konkurransedyktige, kunnskapsbaserte økonomi på et bærekraftig og sosialt grunnlag. Strategien omfatter tiltak på ulike innsatsområder som tidligere ikke har vært satt i sammenheng på europeisk nivå. Strategien dekker således blant annet makroøkonomisk politikk, det indre marked, utdanning, forskning, sosial trygghet, sysselsetting og miljø.

Lisboa-strategien kan sies å være en forlengelse av det indre marked i den forstand at målet er å bedre EU-landenes konkurransedyktighet ved å skape rammevilkår som bidrar til større effektivitet og bedre ressursutnyttelse i det indre marked. Norge og de øvrige EØS/EFTA-landene berøres av de deler av Lisboa-strategien som dekker saksfeltet som også omfattes av EØS-avtalen. Eksempler på slike saksfelt er spørsmål som knytter seg til det indre marked og programsamarbeidet i forsknings- og utdanningssektoren. Norge har under EØS-avtalen handlefrihet til å tilpasse norsk politikk til den linje EU velger i Lisboa-strategien, eller å velge andre politiske løsninger som bedre passer våre nasjonale forutsetninger og målsettinger. Det samme gjelder for øvrig EUs egne medlemsland så lenge arbeidet ikke resulterer i nytt regelverk. I så fall vil også Norge og de andre EFTA/EØS-landene bli forpliktet til å følge dette regelverk i den utstrekning det er EØS-relevant. EØS-avtalen gir imidlertid ikke EØS/EFTA-landene adgang til å delta i de mellomstatlige deler av Lisboa-strategien, selv om dette kan gi opphav til regelutvikling som vil forplikte Norge dersom dette senere vedtas også som EØS-regelverk.

Sammen med de øvrige EØS/EFTA-landene har Norge anmodet om å bli nærmere knyttet til strategien. Regjeringen vil følge opp EUs arbeid med Lisboa-strategien særlig på områder som er av interesse for Norge, og arbeide for en tettere norsk tilknytning til strategien og for EØS/EFTA-deltakelse i prosjekter og tiltak på områder av felles interesse.

Den økonomiske og monetære union (ØMU) i EU er opprettet på grunnlag av Maastricht-traktaten, som trådte i kraft i 1993. ØMU omfatter etablering av felles valuta (euro), felles penge- og valutapolitikk, samt sterkere koordinering av de øvrige delene av den økonomiske politikken. Viktige ønsker bak opprettelsen av ØMU var å videreutvikle det indre markedet og å innføre en felles pengeenhet som et uttrykk for politisk enhet. Gjennom Norges deltakelse i dette markedet på grunnlag av EØS-avtalen og Norges tette økonomiske og handelsmessige integrasjon med EU-landene, har ØMU både direkte og indirekte virkning på norsk økonomi og næringsliv.

EØS-avtalen omfatter ikke samarbeid om den generelle økonomiske politikken eller andre forhold som knytter seg til ØMU. Dette er likevel av betydning for den makroøkonomiske stabiliteten i Norge. Utformingen av den økonomiske politikken, der pengepolitikken i euroområdet er rettet inn mot å sikre stabile priser, påvirker handlingsrommet for utformingen av den makroøkonomiske politikken i Norge. Regjeringen legger derfor stor vekt på nær dialog med EU om økonomiske spørsmål, og norske myndigheter har i flere år hatt hyppige regulære kontakter med EUs monetære myndigheter.

Innføringen av ØMU har generelt medført endringer i det indre markedet og dermed endringer i rammevilkårene for norske bedrifter og husholdninger. Hvor sterke virkningene av ØMU er for norsk økonomi, og i hvilken grad stabiliteten i rammevilkårene for norsk næringsliv vil bli påvirket fremover, er uklart. Dette skyldes blant annet at virkningene varierer mellom næringer og mellom virksomheter. Det er vanskelig å skille mellom utviklingstrekk som skyldes etableringen av ØMU, og endringer som skyldes den mer generelle integrasjonsprosessen og konjunkturutviklingen.

Innføringen av euro medfører endringer som på sikt kan få merkbare økonomiske konsekvenser. En utvidelse av euroområdet til også å omfatte en eller flere av våre viktigste handelspartnere, Sverige, Danmark og Storbritannia, vil bidra til å forsterke de økonomiske konsekvensene. En utvidelse vil trolig øke gevinstene for euroområdet som følge av sterkere konkurranse og mer effektive markeder. Dette vil også kunne komme norsk næringsliv og norske husholdninger til gode.

Små valutaer i utkanten av et større valutaområde kan imidlertid være sårbare i tider med turbulens i internasjonale finansmarkeder. En utvidelse av ØMU kan gjøre en slik problemstilling enda mer aktuell. På den annen side har vi utenfor valutaunionen bedre

mulighet til å føre en pengepolitikk som er tilpasset den økonomiske situasjonen i Norge.

EU vil trolig kunne bli utvidet med opptil ti land i 2004. Dette vil gi EU 25 medlemsland og om lag 450 millioner innbyggere. Utvidelsen vil innebære at EU endres, ikke bare i omfang, men trolig også i måten samarbeidet fungerer på. Dette vil også ha konsekvenser for Norge.

EØS-avtalens geografiske virkeområde vil bli utvidet når nye medlemsland tiltrer EU. EØS-avtalens artikkel 128 forutsetter at land som blir medlem av EU også skal bli part i EØS-avtalen. Vilkårene for tiltredelse skal fastsettes i en avtale mellom avtalepartene til EØS og de nye EU-medlemmene.

EUs utvidelse forventes generelt å ha positive virkninger for Europa under ett, herunder også for Norge. De forventede positive virkninger av utvidelsen er dels knyttet til gjennomføring av et felles regelverk som skaper ensartede rammevilkår for handel og økonomisk samkvem, og dels til den økonomiske veksten i søkerlandene. Utvidelsen ventes også å bidra til et mer fredelig og stabilt Europa. Utvidelsen vil føre til et tettere samarbeid mellom Norge og de nye medlemslandene på de områdene som omfattes av EØS-avtalen. Norsk næringsliv vil få økt konkurranse, men et større indre marked vil også skape nye muligheter.

EUs forestående utvidelse vil være av stor betydning for norsk fiskerinæring. Utvidelsen vil kunne innebære en forverring i markedsadgangen for norsk sjømat. Gjennom EFTA-landenes frihandelsavtaler har norsk eksport av sjømat i dag toll- og kvotefri adgang til kandidatlandenes markeder. Når disse landene blir medlemmer i EU, vil frihandelsavtalene de har med EFTA-landene opphøre. Handelen med Norge vil i stedet bli regulert av avtalene som gjelder mellom Norge og EU i dag, blant annet EØS-avtalens protokoll 9. Det innebærer bortfall av dagens frihandel med fisk. Slik sett vil ikke EØS-avtalens løsninger fullt ut kunne ivareta fiskerinæringens eksportinteresser overfor et utvidet EU.

Markedsadgang for fisk er en sentral næringspolitisk interesse og representerer en betydelig utfordring for Norge i forhold til EUs utvidelsesprosess. Regjeringen vil arbeide for å finne løsninger som i størst mulig grad reduserer de negative virkningene EU-utvidelsen kan innebære for norsk fiskeeksport.

Sentral-Europa er et gryende marked for norsk gass. Mulighetene for nye salg av gass til land i Sentral-Europa vil generelt være avhengig av den fremtidige økonomiske veksten og utviklingen av det energipolitiske rammeverket for gass og konkurrerende energikilder. De vil også være avhengig av i hvilken grad de enkelte land ønsker å diversifisere sin gassforsyning.

På energi- og miljøområdet innebærer utvidelsen at de mekanismer som utvikles under Klimakonvensjonen kan anvendes mer målrettet og i et tettere samarbeid med de nye kandidatlandene. Mulighetene for kostnadseffektive løsninger i energisektoren vil være store, siden potensialet for mer effektiv produksjon,

overføring og anvendelse av energi er spesielt stort i kandidatlandene. Dette gir positive muligheter for Norge som energinasjon.

På miljøområdet forventes det på noe lengre sikt betydelige positive effekter av at EU utvides. Kandidatlandenes tilpasning til EUs miljøpolitikk vil bidra til en betydelig miljøforbedring i disse landene og dermed for Europa som helhet.

Norge har sammenfallende interesser med EU når det gjelder ønsket om å utvikle et godt og effektivt samarbeid med kandidatlandene på justisområdet. Samtidig deler vi EUs bekymring for kandidatlandenes kapasitet for snarlig gjennomføring av EUs regelverk. Full gjennomføring og nøye etterlevelse av regelverket er en forutsetning for å sikre den gjensidige tillit mellom partene som er påkrevd på justisområdet. De nye medlemslandene skal ivareta kontroll av de ytre grenser, også på vegne av Norge.

Norge og de andre EØS/EFTA-landenes interesser tilsvares med enkelte unntak de interessene EU legger til grunn i forhandlingene med kandidatlandene. Regjeringen vil imidlertid fortsette vurderingen av virkninger for norske interesser etter hvert som forhandlingsprosessen utvikler seg. På norsk side vil forberedelsen av EU- og EØS-utvidelsen også skje på grunnlag av handlingsplanen for økt kontakt og samarbeid mellom Norge og kandidatlandene. I et utvidet EØS vil den løpende vedtakelse og gjennomføring av EØS-regelverk videreføres, men økningen av EUs medlemstall vil endre balansen mellom EU og EØS/EFTA-landene. Det kan bli vanskeligere å få oppmerksomhet om særskilte norske interesser. Utvidelsen av EU vil gjøre arbeidet med å delta i og påvirke beslutningsprosessene mer krevende.

Etter utvidelsen vil norsk næringsliv ha de samme rettigheter som bedrifter i medlemslandene. For at næringslivet skal kunne utnytte de nye markedsmulighetene som oppstår, må det i de nye medlemslandene bygges opp kunnskap om at Norge gjennom EØS-avtalen er en del av det indre marked. En viktig utfordring for norske myndigheter og for Kommisjonen er derfor å formidle informasjon om EØS-avtalen til myndigheter og økonomiske aktører i de nye medlemslandene. Slik informasjonsformidling er en viktig del av handlingsplanen for økt kontakt og samarbeid mellom Norge og kandidatlandene til EU.

EU-samarbeidet har hatt en regional dimensjon siden Roma-traktaten trådte i kraft i 1957. I innledningen til traktaten heter det at samarbeidet skal bidra til å styrke den felles økonomiske utvikling samt redusere eksisterende forskjeller mellom regioner. Det europeiske sosiale fond (ESF) og Det europeiske landbruksfondet (EAGGF) ble opprettet allerede i 1958. Det europeiske regionalfondet (ERDF) kom i 1975. Disse instrumentene ble utviklet og konsolidert som EUs såkalte strukturfond i løpet av 1980-tallet. Store overføringer ble gitt til de regioner i EU som hadde størst problemer med å tilpasse seg det nye felles markedet. Med Maas-

tricht-traktaten ble det såkalte samholdighetsfondet ("Cohesion Fund") innført. Økonomisk og sosial samholdighet fremmes som en av hovedmålsettingene innen EU.

I EU har bevisstheten om regionenes potensial og betydning vært økende. Særlig i de sterkere og mer sentrale regioner i EU er det tatt initiativ til å styrke regionens stilling i det som oppfattes som en stadig sterkere konkurranse mellom regioner både i Europa og globalt. Samtidig har det utviklet seg et trykk fra regionene selv om å bli sterkere involvert i beslutningsprosessene på europeisk nivå. Opprettelsen av EUs Regionkomité i 1994 på grunnlag av Maastricht-traktaten er et klart uttrykk for dette. Dermed fikk regionene en arena med en egen plass i beslutningsstrukturen i EU. Regionkomiteen har en rådgivende funksjon på linje med den økonomiske og sosiale komité, og har fått utvidet mandat gjennom Amsterdam-traktaten.

EUs regionalpolitikk er ikke dekket av EØS-avtalen. Deltakelsen i EUs regionalpolitiske program Interreg har imidlertid bidratt til å utvikle samarbeidet mellom EU og Norge på det regionalpolitiske området.

Norsk deltakelse i Interreg er basert på at det vil bidra til:

- å bedre mulighetene for næringsutvikling i grenseregionene
- å styrke det tradisjonelle nordiske grenseregionale samarbeidet
- å tilføre verdifull kunnskap, erfaringer og nye arbeidsmåter for norske regionalpolitiske aktører - læring gjennom deltakelse
- kompetanseoppbygging i internasjonalt samarbeid både for lokale, regionale og nasjonale myndigheter samt privat sektor
- å skape forståelse for norske regionalpolitiske utfordringer

De transnasjonale programmene, som startet i 1997, har bidratt til å styrke det nordiske næringslivsamarbeidet, spesielt i forhold til de baltiske landene, Nordvest-Russland og landene rundt Nordsjøen. Gjennom disse ulike Interreg-programmene har man på en ny måte bidratt til å involvere regionale aktører i næringslivs- og utviklingsamarbeid. For både nasjonale og regionale myndigheter har dette samarbeidet gitt en ny dimensjon til næringslivsamarbeidet som også vil få økt betydning i årene fremover. Deltakelse i EUs nordlige dimensjon er også viktig i denne sammenheng.

De endringsprosessene som EU nå gjennomgår i tilknytning til utvidelsen, debatten om EUs fremtid, nye styringsformer og ny regionalpolitikk, vil kunne ha betydning for Norge og innretningen av norsk regionalpolitikk. Blant annet vil utvidelsen av EU og EØS kunne ha direkte konsekvenser for det regionalpolitiske statsstøtteregelverket. Videre vil endringene kunne påvirke samarbeidet mellom norske regioner og regioner i EU og få betydning for norsk deltakelse i

EUs neste generasjon av regionalpolitiske program. Mye tyder på at grenseoverskridende og transnasjonalt samarbeid gjennom Interreg-programmene vil styrkes i et utvidet EU. Regjeringen vil derfor legge til rette for debatt i Norge på kommunalt og regionalt nivå om regionenes plass i fremtidens Europa og søke å stimulere norske regioner til å bygge nettverk med regioner og regionale organisasjoner i Europa.

EU-landenes samarbeid om justisspørsmål har i løpet av 1990-årene gradvis blitt utviklet i dybde og omfang. Samarbeidet omfatter det som i EU omtales som justis- og innenriksaker: visum-, asyl, innvandrings- og flyktningpolitikk, sivilrettslig samarbeid og politisamarbeid, kriminalitetsforebygging og -bekjempelse samt strafferettslig samarbeid. I dag fremstår det som et av de mest dynamiske samarbeidsområdene i EU.

Med Amsterdam-traktaten av 1999 ble grunnlaget lagt for et styrket og mer effektivt justissamarbeid. Traktaten fastlegger at målet for samarbeidet er å utvikle EU til det som omtales som et område med frihet, sikkerhet og rettferdighet. Fri bevegelighet for personer skal garanteres, samtidig som egnede tiltak iverksettes for kontroll av ytre grenser, utvikling av en felles asyl- og innvandringspolitikk samt forebygging og bekjempelse av kriminalitet.

Flere endringer ble innført med Amsterdam-traktaten: Deler av justissamarbeidet ble overført fra det mellomstatlige til det fellesskapelige samarbeidet. Dette gjelder spørsmål knyttet til visum-, asyl- og sivilrettslig samarbeid, innvandringspolitikk og grensekontroll. Videre ble det gjennomført reformer for å effektivisere det samarbeidet som fortsatt skal være mellomstatlig, og som gjelder det politimessige og det strafferettslige samarbeidet. Dessuten innebar Amsterdam-traktaten at Schengen-samarbeidet ble integrert i EU, dels som fellesskapelig og dels som mellomstatlig samarbeid.

EØS-samarbeidet omfatter i utgangspunktet ikke EUs justissamarbeid. Partene i EØS-avtalen forutså imidlertid behov for samarbeid med henblikk på forenkling av grensekontroll som en konsekvens av den frie bevegelighet for personer i det indre marked, og vedtok derfor en felles erklæring om grensekontroll. Norges formelle tilknytning til EUs justissamarbeid er i første rekke ivaretatt gjennom tilslutningsavtalen til Schengen-samarbeidet og samarbeidsavtalen med Europol.

Norges deltakelse i den operative del av Schengen-samarbeidet trådte i kraft i mars 2001. Dermed ble Norge knyttet til et større samarbeid med europeiske land om yttergrensekontroll, harmonisert visumpolitikk, utvidet politisamarbeid og rettslig samarbeid og et felles informasjonssystem til bruk for politi og grensekontrollmyndigheter.

Norge inngikk dessuten i 2001 en avtale med EU om tilknytning til det såkalte Dublin-regelverket. Avtalen inneholder kriterier og mekanismer for å avgjøre hvilken stat som er ansvarlig for behandlingen av en asylsøknad som fremlegges i Norge, Island eller en

EU-stat. Norge vil delta i et europeisk fingeravtrykksregister, Eurodac, som skal bidra til å fastslå hvilket land som har plikt til å behandle en søknad om asyl.

Norge inngikk en samarbeidsavtale med Europol i 2001. Avtalen gir adgang til et praktisk samarbeid mellom norsk politi og Europol, blant annet gjennom utveksling av informasjon og utplassering av politisambandspersonell. Europol vil få en viktig rolle med å overvåke og avdekke terrornettverk i Europa for å kunne rettsforfølge lovbrudd. De samarbeidende lands myndigheter skal utveksle informasjon om terrornettverk og terrororganisasjoner gjennom en egen anti-terrorisme-enhet innen Europol, som skal bearbeide og systematisere disse opplysningene.

Utviklingen av justissamarbeidet i EU skjer på saksområder som er nært knyttet til Norges avtaler med EU om EØS og Schengen-samarbeidet. Likevel faller ofte nye initiativer fra EUs side formelt utenfor disse avtalene. Norges tette tilknytning til sentrale deler av EU-samarbeidet på justisområdet, herunder vårt medansvar for kontrollen av yttergrensene i et felles passfritt reiseområde, tilsier at man må arbeide for å oppnå størst mulig grad av medvirkning på utformingen av tiltak som berører felles interesser.

Utviklingen av en europeisk sikkerhets- og forsvarspolitik (ESDP) innen rammen av EU har skutt fart de siste par årene. Siktemålet er at EU gjennom egen militær innsats skal kunne bidra til å skape fred i konfliktområder og gjennom sivil innsats bidra til gjenoppbygging og utvikling av sivil kontroll og sivile strukturer i områder der fred er opprettet.

ESDP ble erklært operativt på Laeken-toppmøtet i desember 2001. Samtidig ble det understreket at en beslutning om faktisk bruk av krisehåndteringsmekanismen vil bli tatt i lys av den aktuelle situasjonen og tilgjengelige ressurser, og at evnen til å gjennomføre mer og mer komplekse operasjoner vil komme gradvis. ESDP er operativt, men ikke i den forstand at EU allerede i dag kan påta seg hele spekteret av såkalte Petersberg-oppgaver, dvs. humanitære operasjoner, redningsoperasjoner, fredsbevarende og fredsopprettende operasjoner.

Norges samarbeid med EU om utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitik har både formaliserte og uformelle elementer. Det formaliserte samarbeidet tar utgangspunkt i en erklæring vedlagt EØS-avtalen, der EUs og EFTAs medlemsstater uttrykker ønske om å styrke den politiske dialogen om utenrikspolitiske spørsmål. Ordningen ble bekreftet og utvidet etter at EØS-rådet i 1995 vedtok en felleserklæring om saken. EØS/EFTA-landene blir dessuten invitert til å slutte seg til EUs erklæringer på det utenrikspolitiske området.

Utover EØS-rammen er Norge knyttet til EUs utenriks- og sikkerhetspolitikk gjennom ESDPs tredjelandordninger og forbindelser med NATO. Når justissamarbeidet i EU i økende grad sees i sammenheng med FUSP, kan også Schengen-samarbeidet sies å ha blitt et norsk tilknytningspunkt til FUSP.

Holdningen i EU er gjennomgående positiv til det utenrikspolitiske samarbeidet med Norge, blant annet på bakgrunn av de positive erfaringene fra Balkan og Midtøsten. Koordinering med EU har gitt Norge flere muligheter som internasjonal aktør og har bidratt til at man har kunnet spille en viktig rolle blant annet i arbeidet med Stabilitetspakten for Sørøst-Europa. I enkelte multilaterale fora, som for eksempel OSSE og WTO, foregår et nært og gjensidig nyttig samarbeid mellom Norge og EU. Regjeringen vil søke å utvikle samarbeidet i multilaterale fora videre, og i den sammenheng vektlegge FN og FNs særorganisasjoner, samt Europarådet.

EØS/EFTA-landene har imidlertid ingen privilegert posisjon i forhold til EUs utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeid. I Europa prioriterer EU kandidatlandene som utenrikspolitiske partnere.

Det er en utfordring for EØS/EFTA-landene at hastigheten i EUs utenrikspolitiske beslutningsprosesser er høy og at EØS/EFTA-landene gjerne blir informert om nye EU-initiativ på et sent stadium. Den tverrsektorielle tilnærmingen man i økende grad ser fra EU-siden, der forskjellige saksområder som handel, utviklingsbistand, justisspørsmål, innvandringsspørsmål, sikkerhetspolitikk og utenrikspolitikk sees i sammenheng, betyr dessuten at antallet aktører som må involveres i norske beslutningsprosesser er større enn før. Regjeringen arbeider for å møte disse utfordringene, blant annet ved å styrke dialogen med det fungerende og det påtroppende EU-formannskap, og, ikke minst, med de nordiske EU-landene.

De samarbeidsordninger som er utviklet med ESDP har ingen direkte forbindelse til EØS. Her står man overfor flere utfordringer. For det første er det viktig for Norges medvirkning i europeisk sikkerhets- og forsvarspolitik at det blir etablert gode løsninger for samarbeidet mellom EU og NATO, herunder når det gjelder vilkårene for EUs anvendelse av NATOs ressurser i en krisehåndteringsoperasjon. Dette henger nært sammen med utviklingen av tredjelandsordninger for konsultasjoner og deltakelse i EU-ledede operasjoner.

Toppmøtet i Nice i desember 2000 vedtok konsultasjonsordninger for EUs kandidatland samt for Norge og Island (EU pluss 15) og for de europeiske NATO-land som ikke er medlemmer av EU (EU pluss 6). Det er lagt opp til minst to konsultasjonsmøter pr. halvår mellom EUs utenriks- og sikkerhetspolitiske komité (PSC) og henholdsvis de 15 og de 6, foruten minst ett ministermøte. Samarbeidet om sivil krisehåndtering skjer i EU pluss 15-format. Kontaktordningene vil bli intensivert under kriser og der operasjoner planlegges og gjennomføres. Beslutningen om å iverksette en operasjon vil imidlertid bli tatt av EUs medlemsland alene. EUs råd eller den utenriks- og sikkerhetspolitiske komité vil likeledes alene ha ansvaret for overordnet strategisk ledelse og politisk kontroll. Gjennom bidragsyterkomiteen vil land som ikke er med i EU, men som deltar med betydelige ressurser, ha de samme rettigheter og plikter som EU-land i den daglige ledelse av en operasjon.

Norge har gitt tilsagn om at Forsvarets internasjonale innsatsstyrke med en personellramme på om lag 3500 og en politistyrke med en personellramme på 80 vil kunne stilles til rådighet for EU-ledede krisehåndteringsoperasjoner.

Etter åtte års erfaring kan det slås fast at EØS-avtalen i hovedsak har oppfylt de forventninger som er angitt i avtalens artikkel 1, formål og prinsipper. Avtalen har bidratt til en vedvarende og balansert styrking av handel og økonomiske forbindelser mellom avtalepartene, med like konkurransevilkår og overholdelse av de samme regler. Fritt varebytte og fri bevegelighet for tjenester, personer og kapital er med enkelte unntak (handel med fiskeprodukter og landbruksvarer) oppnådd og blir praktisert på en tilfredsstillende måte. Et system som sikrer at konkurransen ikke vriss og at reglene overholdes på samme måte, er opprettet og fungerer tilfredsstillende. Et nærmere samarbeid på andre områder, slik som forskning og utvikling, miljø, utdannelse og sosialpolitikk er etablert og gir gode resultater. Sammenfatningsvis kan det sies at EØS-avtalen har vist seg robust og funksjonsdyktig, og den har vist sin styrke ved å sikre norsk industri likeverdig adgang til EUs indre marked og ved å skape grunnlag for et bredt samarbeid til gjensidig nytte mellom EU-landene og EFTA-landene som deltar i EØS-samarbeidet.

En svakhet ved avtalen er at den gir Norge begrenset innflytelse på utviklingen av det som blir felles regelverk.

I den videre forvaltning av EØS-avtalen står man overfor enkelte viktige problemstillinger som har bakgrunn i utviklingen i EU. Men de utfordringer Norge møter i sitt forhold til EU, finnes i stor grad på områder som EØS-avtalen ikke dekker, og heller ikke var ment å dekke.

MERKNADER FRÅ KOMITEEN

Komiteen, medlemene frå Arbeidarpartiet, Haakon Blankenborg, leiaren Thorbjørn Jagland, Jens Stoltenberg og Gunhild Øyangen, frå Høgre, Julie Christiansen, Inge Lønning, Oddvard Nilsen og Finn Martin Vallersnes, frå Framstegspartiet, Morten Høglund og Christopher Stensaker, frå Sosialistisk Venstreparti, Kristin Halvorsen og Bjørn Jacobsen, frå Kristelig Folkeparti, Jon Lilletun og Lars Rise og frå Senterpartiet, Åslaug Haga, viser til at åpne høyringer om saka vart gjennomført 11. og 14. oktober 2002. Stenografisk referat frå ei av høyringane ligg ved innstillinga. Det ligg òg ved spørsmål frå komiteen til utanriksministeren og svara hans på desse spørsmåla.

Fleirtalet, alle unnateke medlemene frå Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at St.meld. nr. 27 (2001-2002) er meint å gje "... et samlet over-

blikk over EØS-avtalens levetid fra og med 1994 til og med 2001" (s. 9).

Fleirtalet tek det historiske oversynet i denne meldinga til orientering. Fleirtalet viser også til Innst. S. nr. 239 (2000-2001) og merknader frå komiteen og dei ulike partia der.

Fleirtalet meiner det vil vere tenleg om Regjeringa med jamne mellomrom legg fram for Stortinget ei vurdering av utviklinga av det politiske og økonomiske samarbeidet i Europa. Regjeringa bør finne fram til ei tenleg form på denne presentasjonen i samråd med Stortinget.

Fleirtalet vil ikkje drøfte enkeltsaker som fell inn under avtala om EØS i denne innstillinga. Enkeltsaker bør Storting og regjering handtere på normal måte.

Fleirtalet slår fast at det ikkje let seg gjere å rekne ut heilt presist føremoner og ulemper for Noreg å vere med EØS.

Fleirtalet viser til at eit av dei viktigaste siktemåla med EØS var å gje verksemder i EFTA-landa innpass på den nye indre marknaden i Europa på mest mogleg like vilkår med landa i EU (EF). Dette var viktig fordi den nye indre marknaden var den viktigaste handelsmarknaden for EFTA-landa. Fleirtalet meiner at dette vart enda viktigare når den "indre EFTA-marknaden" vart mindre og den "indre EU-marknaden" vart større.

Fleirtalet viser til at EØS-avtala alt i alt har vist seg robust og funksjonsdyktig, og den har vist sin styrke ved å sikre norsk næringsliv likeverdig tilgang til den indre marknaden til EU og ved å skape grunnlag for eit breitt samarbeid til gjensidig nytte mellom EU-landa og EFTA-landa som deltar i EØS-samarbeidet.

Fleirtalet meiner det har vore tenleg å halde oppe dei særskilde EØS-institusjonane som EØS-komiteen, ESA og domstolen sjølv om dei var meint for eit større EFTA. Dette har vore tenleg og nødvendig:

- Av konstitusjonelle grunnar
- For å sikre tillit til avtalen

Fleirtalet legg vekt på at:

- Avtala er dynamisk i den meininga at regelverket i EØS blir utvikla parallelt med det i EU.
- Regelverket blir gjennomført og handheva på ein einsarta måte i heile EØS.
- Avtala omfattar relevante "grunnbestemmelser" og "avledet" regelverk i EU for verkeområdet for avtala.
- Avtala byggjer på to pilarar, EU og EFTA, der vedtak i EØS-komiteen må vere samrøystes.
- Avtala ikkje tillet at partane bruker sanksjonssystemet frå GATT/WTO mot kvarandre innanfor verkeområdet til avtala.
- Avtala ikkje har tatt over prinsippet om direkte virkning, det må gjerast særskilde vedtak til for å gjennomføra vedtak i norsk rett.

Fleirtalet legg også vekt på at når ein EØS-regel er gjennomført i norsk lov eller føresegn, så vil denne

ha "forrang" for andre norske føresegner der det måtte vere motstrid.

Fleirtalet er kjend med at det er oppstått relativt få problemer på grunn av forseinka eller feilaktig gjennomføring av EØS-regelverket i norsk rett, trass det breie feltet EØS-avtala omfattar.

Fleirtalet viser vidare til at EØS-avtala ikkje berre er blitt løpande oppdatert, den har også blitt utvida til nye samarbeidsområde som den opprinneleg ikkje omfatta. Fleirtalet har merka seg at Regjeringa meiner dei løysingane ein har kome fram til, alt i alt tener dei norske interesser på en god måte.

I meldinga heiter det:

- om systemet for parallell kontroll og handheving at ein har "... sett en tendens til at EU ikke vil godta at godkjenning fra EFTAs overvåkningsorgan skal ha virkning også for EU". (s. 20)
- Den løpende samrådsprosessen har ikkje fått det omfang som var forutsett, mellom anna på grunn av EUs stadig tettare agenda. (s. 13)
- "Det må konstateres at EU, representert ved Kommissjonen, i de senere årene har vist noe mindre evne og vilje til å bruke tid og ressurser på å holde EØS/EFTA-landene løpende informert, og på å finne løsninger for å ivareta spesielle behov som iblant gjør seg gjeldende." (s. 13)
- "Dessuten vises det mindre forståelse overfor forsinkelser fra EØS/EFTA-landene når det gjelder å overta nytt EØS-relevant regelverk. Dette har sammenheng med at Kommisjonen generelt - både overfor egne medlemsland og i den utvidede EØS-kretsen - i stigende grad er opptatt av å sikre lik gjennomføring av felles regelverk og å motvirke den sterkt forsinkede gjennomføringen en har eksempler på i enkelte land." (s. 13)
- "Dessuten synes utvidelsen å medføre en mer restriktiv holdning til ønsker om nasjonale tilpasninger." (s. 13)
- "Videre er EU meget forsiktig med å skape presedens. Det innebærer for eksempel at EU er meget nølende med å åpne for EFTA-deltakelse i fora som de ikke også allerede nå vil åpne for søkerlandene." (s. 13)
- "Utviklingen av de nye samarbeidsområdene i EU fanges i liten grad opp av EØS-avtalen, men berører norske interesser og påvirker rammevilkårene for norsk politikk og samfunnsutvikling." (s. 87)

Fleirtalet minner om at Nice-traktaten nå er godteken av alle medlemene og forsterkar ytterlegare utviklinga som er skissert over.

Fleirtalet reknar med at den utviklinga som er skissert ovanfor heng saman med mellom anna kapasitetsproblem i EU i samband med m.a. utvidinga av EU.

Fleirtalet har ikkje grunnlag for å seie at denne utviklinga har gått ut over norske interesser i konkrete saker. Meldinga gjev heller ikkje grunnlag for ein slik konklusjon. Fleirtalet konkluderer såleis med at

avtala stort sett har fungert etter føresetnadene. Fleirtalet tek ikkje stilling til utfallet i dei enkelte sakene eller vedtaka i denne innstillinga.

Fleirtalet vil streka under at utvidinga av EU vil ytterlegare forsterke ubalansen mellom dei to pilarane i EØS. Samstundes er det viktig at utvidinga blir vellykka. Dette har vore haldninga til alle dei siste regjeringane i Noreg. I denne meldinga heiter det: "EUs utvidelse forventes generelt å ha positive virkninger for Europa under ett, herunder også for Norge. ... Utvidelsen ventes også å bidra til et mer fredelig og stabilt Europa." (s. 97)

Fleirtalet er samd i at det er viktig å få til ei utviding av EU, sjølv om dette vil kunne endra vilkåra for EØS-avtalen.

Fleirtalet viser til at det berre er identifisert eitt større problem for Noreg i samband med utvidinga av EU. I meldinga blir det opplyst at

"Etter den forestående EU-utvidelsen vil nye medlemsland som Noreg i dag har frihandel med for fiskeprodukter bli omfattet av EØS-avtalen og de reglene som gjelder for fiskeeksport til EU-markedet. Regjeringa vil derfor forhandle med EU om kompensatoriske ordningar for å finne en best mulig løsning på dette problemet når det blir aktuelt."

Fleirtalet, alle unnateke medlemene frå Framstegspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, meiner at forhandlingane med EU må avklarast i normalt samråd mellom Storting og regjering i tida frametter. Dette fleirtalet vil såleis ikkje gå inn på enkeltsaker eller enkeltsider i samband med forhandlingane med EU i denne innstillinga.

Eit anna fleirtal, alle unnateke medlemene frå Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at EØS-avtalen ikkje omfattar EU si felles fiskeripolitikk, og at forvaltninga av norske fiskeressursar derfor er eit nasjonalt anliggende. Vidare gjelder eit unntak frå regelen om fri bevegelse av kapital som hindrar utanlandske investeringar i fiskebåtar og tilgang til norske fiskekvotar.

Dette fleirtalet vil understreke et EØS og EU må bli utvida frå same dag for å sikre den felles marknaden.

For konkrete og praktiske tiltak i samband med EØS-arbeidet viser dette fleirtalet til den "europapolitiske plattformen" for Regjeringa som følgjer meldinga som vedlegg.

Dette fleirtalet er samd med Regjeringa at det er viktig å arbeide over eit breitt register for å gjere norske syn kjent i EU. Dette fleirtalet meiner det er viktig å søkje kontakt og samråd med organisasjonar og institusjonar som er representerte i EU-landa og som arbeider i høve til EU-institusjonar eller europeiske paraplyorganisasjonar. Dette fleirtalet legg vekt på at desse organisasjonane arbeider internasjonalt på eige grunnlag og såleis ikkje alltid vil ha interesser som fell saman med dei som regjering og styresmakter har.

Dette fleirtalet meiner det er viktig at dei held fram med arbeidet på dette grunnlaget.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet mener at stortingsmeldingen gir en god oversikt over hva EØS-avtalen omfatter, hvordan avtalen er bygd opp, hvordan den endres og hvordan norsk forvaltning arbeider med EØS-saker. Disse medlemmer mener at meldingen derimot ikke gir noen systematisk vurdering av åtte års erfaringer med EØS-avtalen bygd på en gjennomgang av fordeler og ulemper på ulike områder. Meldingen sier lite om hvilke virkninger EØS-avtalen har på det norske samfunnet, på økonomien vår, på arbeidslivet vårt, på distriktene våre, på miljøet vårt og på maten vår. Det er en alvorlig svakhet ved meldingen at den ikke utreder fordeler og ulemper med EØS-avtalen, samt alternativer for samarbeid med EU.

EØS-avtalen medfører at ESA overvåker og griper inn i Norges oppfølging av EUs regelverk og av utviklingen av norsk regelverk uavhengig av EU. EØS-avtalen betyr at vi mister handlefriheten over et bredt register av virkemidler:

- Utenfor EØS ville vi sluppet olje- og gassdirektivene.
- Utenfor EØS ville vi sluppet å følge EØS-reglene for oppdrag ute i Nordsjøen og for leveranser til Nordsjøen.
- Utenfor EØS ville vi sluppet EØS-reglene for offentlige innkjøp og byggeoppdrag.
- Kommuner, fylkeskommuner og statlige etater kunne på fritt grunnlag vurdert når anbud var fordelaktig - og hva slags anbud (EØS-anbud, nordisk anbud, norsk anbud) som var ønskelig i det enkelte tilfelle.
- Utenfor EØS kunne vi videreført ordningen med gradert arbeidsgiveravgift. Vi kunne gradert mer enn i dag, hvis det var det vi ville.
- Utenfor EØS kunne vi opprettholdt alle konesjonslovene våre, også hjemfallsretten for kraftverk.
- Utenfor EØS behøvde ikke norske banker og forsikringsselskap tapt markedsandeler på det norske markedet.
- Utenfor EØS kunne vi på fritt grunnlag utformet regler for kjønnskvoltering og likestilling som ingen EU-regler kunne sette til side.
- Utenfor EØS kunne vi på fritt grunnlag opprettholdt vår egen alkoholpolitikk.

Disse medlemmer mener at EØS-avtalen preges av et demokratisk underskudd. EØS-avtalen svekker norsk handlefrihet både sentralt og lokalt. Makt er overført fra folkevalgte organer til markedet, domstoler og internasjonale byråkrater og muligheten til å drive en selvstendig norsk politikk er innskrenket.

EU-medlemskap ville imidlertid gitt enda større demokratisk underskudd ettersom EØS-avtalen ikke omfatter viktige områder som skatte- og avgiftspolitik-

ken, penge- og valutapolitikken, fiskeri- og landbrukspolitikk og utenrikspolitikken.

Disse medlemmer viser til at det ble lagt stor vekt på at vetoretten var til for å kunne brukes da Stortinget sluttet seg til EØS-avtalen. Åtte års virke har vist at det er manglende politisk vilje til å bruke reservasjonsretten som EØS-avtalen hjemler, noe som innebærer at Norge ikke utnytter det handlingsrom som EØS-avtalen gir. Siden reservasjonsretten ikke brukes, bør det demokratiske underskuddet løses ved å finne en annen avtaleform med EU. Disse medlemmer viser til at både Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet i sine arbeidsprogram for perioden 2001-2005 slår fast at partiene vil arbeide for at EØS-avtalen kan erstattes av et alternativt avtaleverk med EU, et avtaleverk som gir Norge en annen institusjonell løsning enn dagens EØS-avtale. Disse medlemmer viser i den forbindelse til at Sveits har inngått bilaterale avtaler med EU-landene. Disse medlemmer vil videre minne om at frihandelsavtalen med EU fremdeles gjelder.

Disse medlemmer viser til at stortingsmeldingen fastslår at handelen med EU har vokst kraftig siden 1994. Men handelen med land utenfor EØS-området har vokst enda sterkere. Dette betyr at det etter 1994 har skjedd en relativ vridning av norsk handel i retning av land utenfor EØS-området. Disse medlemmer mener at denne vridningen vekk fra EU viser at Norge har en ganske robust handelspolitisk situasjon. Bakgrunnen er naturligvis at varehandelen med EU var liberalisert før EØS-avtalen ble inngått. Handelsavtalen fra 1973 ga eksportindustrien i all hovedsak samme markedsadgang til EU-markedet som EØS-avtalen. Det var derfor ingen grunn til at EØS-avtalen skulle dreie utenrikshandelen vår ytterligere i retning av EU. Disse medlemmer har merket seg stortingsmeldingens henvisning til at da Stortinget godkjente EØS-avtalen i oktober 1992 ble det lagt til grunn at

"EØS-reglene ikke var til hinder for å opprettholde ikke-diskriminerende restriksjoner på kapitalbevegelser, som for eksempel konsesjonsordninger som ikke gjør forskjell på nordmenn og utlendinger. Bakgrunnen for denne oppfatningen var blant annet korrespondanse mellom EFTA-landene og Kommisjonen, hvor Kommisjonen uttalte at ikke-diskriminerende ordninger etter deres syn ikke kunne anses å stride mot reglene om fri bevegelse av kapital." (s.38-39)

Disse medlemmer viser til, som det slås fast i stortingsmeldingen, at det ikke har skjedd formelle endringer i EØS-reglene om frie kapitalbevegelser siden EØS-avtalen trådte i kraft. Til tross for det har ESA i en rekke saker arbeidet ut fra at en serie norske lovregler om eierforhold og konsesjonsordninger er i strid med EØS-avtalen også om de *ikke diskriminerer* mellom nordmenn og utlendinger. Det gjelder ervervsloven, reglene om erverv av vannfallsrettigheter og reglene om eierskap i finansinstitusjoner, boplikten ved kjøp av helårsbolig i en del kystkommuner, bo- og dri-

veplikten ved kjøp av landbrukseiendommer over en viss størrelse.

Disse medlemmer mener at det er ei prinsipiell grense som nå passerer når søkelyset rettes mot rent innenlandske ordninger, og at den EØS-avtalen som vi nå ser konturene av, aldri har vært diskutert - og dermed heller ikke er godkjent av Stortinget. Disse medlemmer konstaterer at EØS-avtalens virkeområde i dag langt overskrider den avtale som Stortinget ga sin tilslutning til i 1992, og som således er blitt å betrakte som en "grenseløs avtale". I lys av dette mener disse medlemmer at Norge i større grad bør prøve ESAs avgjørelser for domstolen når en fra norsk side mener ESA foretar en nytolkning av EØS-avtalen.

Disse medlemmer understreker at utvidelsen av EU med nye medlemsland vil stille både nye og gamle medlemsland overfor store utfordringer. Disse medlemmer viser til at land som går inn i EU knytter sin egen samfunnsutvikling til et system

- som fremmer en vekstøkonomi der fri konkurranse på tvers av grenser skal gi raskest mulig vekst,
- der vekstøkonomien øker de grunnleggende miljøproblemerne,
- der det store indre markedet fremmer stordrift og samler makt i store selskap og i Brussel,
- som flytter makt til en overnasjonal politisk elite skjermes av et stadig større og fjernere byråkrati,
- der fagforeninger og andre grasrotinteresser møter sterkere motkrefter og får lengre vei fram til dem som tar avgjørelsene,
- som begrenser det mangfold av utviklingsforsøk som har vært Europas særpreg.
- som etter Nice-traktaten gir store land økt makt på bekostning av mindre land.

Disse medlemmer viser til at det i søkerlandene er skapt store forventninger til hva medlemskapet vil bringe. Hvis forventningene brister, kan det utløse reaksjoner som kan true den politiske stabiliteten i de land det gjelder. Disse medlemmer mener at Norge bør ta et særskilt ansvar for å utvikle samarbeidsordninger med land som enten ikke tilbyr medlemskap - eller som velger å avslå medlemskapet.

Disse medlemmer understreker at vi i dag har frihandelsavtaler som innebærer at vi selger fisk tollfritt til alle land i Øst- og Sentraleuropa. Fordelene ved tollfriheten skal i henhold til WTO-reglene kompenseres når slike land blir medlem av EU. Kompensasjon gis i form av tollfrie importkvoter som gjelder for hele EU - som det sies i stortingsmeldingen (s. 55). Slik kompensasjon fikk Norge da Sverige og Finland ble medlem av EU i 1995.

Disse medlemmer vil likevel understreke at hvis vi fra norsk side skal påvirke framtidig lovgivning av betydning for EØS, må det settes inn mye sterkere innsats på et tidlig tidspunkt i EUs beslutningsprosesser. Det er mens lovforslag forberedes i Kommisjonen at EUs mange lobbygrupper setter inn det vesentligste

av sin innsats. Disse medlemmer viser til at EØS-avtalen gir Norge rett til å være representert i de arbeidsgruppene som EU-kommisjonen bruker til å forberede ny lovgivning for det indre markedet, og dermed for EØS. Det er viktig at også instanser utenfor departementene blir klar over hva som foregår. Detaljer kan naturligvis ikke lekkes fra arbeidet internt i EU, men at det forberedes en rettsakt på et område – og hvilken hovedinnretning rettsakten vil ha, det må bli kjent utad også i Norge. Disse medlemmer mener at regjeringen derfor allerede i denne fasen bør gå ut offentlig med de vurderinger den har av forslag til nye EU-/EØS-lover. Videre mener disse medlemmer at de enkelte fagkomiteer på Stortinget må orienteres og konsulteres løpende om EU-saker som berører disse politikkområdene. Stortinget må også årlig få seg forelagt en stortingsmelding om EØS-samarbeidet.

Disse medlemmer viser til at det framgår av stortingsmeldingen at det rutinemessig utarbeides "rammenotater" om aktuelle EU-rettsakter på et tidlig tidspunkt, før de er vedtatt av EU - og at de "oppdateres kontinuerlig på alle stadier i EØS-prosessen". Etter disse medlemmers oppfatning bør innholdet i disse rammenotatene bli kjent både for Stortinget og for norske interesseorganisasjoner så tidlig at det blir mulig å finne fram til alliansepartnere innad i EU og i de enkelte EU-land.

Disse medlemmer mener at tre vilkår må være oppfylt for at det skal bli mulig å utnytte disse mulighetene:

- Berørte norske interesser må bli klar over at en framtidig EØS-rettsakt er under debatt i EU.
- Berørte norske interesser må få vite tidligst mulig hvordan forslaget til rettsakt vurderes av norske faginstanser og myndigheter.
- Berørte norske interesser må få hjelp til å finne ut hvor langt saken er kommet i det uoversiktlige EU-systemet og hvilke instanser den skal igjennom fram til endelig vedtak i Unionsrådet.

Disse medlemmer understreker at skal norske interesser bli hørt tidlig nok, må det offentlige sikre det økonomiske og praktiske grunnlaget for det. Det kan skje ved øremerkede bevilgninger til organisasjoner - og ved å legge forholdene til rette rent praktisk. Et kontor i Brussel med nødvendig utstyr og språkmektige hjelpere for norske organisasjoner som trenger å jobbe intenst inn mot EU-systemet noen dager eller uker, ville være en god start.

Disse medlemmer mener det også vil være hensiktsmessig å etablere et norsk parlamentarisk kontor i Brussel. Det vil kunne gi stortingsrepresentantene bedre tilgang til informasjon og mulighet til tidligere påvirkning på de sakene som er til behandling i EU. Det er også behov for å etablere tettere bånd mellom Stortingets og Europaparlamentets medlemmer. Slik kontakt vil kunne styrke norsk innflytelse på vedtak som er særlig viktige for Norge. Flere land har allerede eta-

blert parlamentarisk kontor ut fra behovet for tidlig og relevant informasjon om EU-saker, samt styrket mulighet til å påvirke EUs beslutninger.

Disse medlemmer viser til at stortingsmeldingen ikke diskuterer den reservasjonsretten som EØS-avtalen gir Norge. De fleste EU-direktiv som har vakt uro eller strid i Norge, dreier seg om miljø, helse og sikkerhet. Slike direktiv (matsminkedirektivene, barnematdirektivene, direktivet om merking av genmat, direktivet om "patent på liv") er omstridte også i EU. En del medlemsland kan ha stemt mot direktivene, og i mange land kan forbruker- og miljøorganisasjoner ha engasjert seg mot direktivene. Disse medlemmer mener at hvis Norge reserverer seg mot et EU-direktiv som svekker norske krav til miljø, helse eller sikkerhet, er sjansen stor for at vi har sterke forbundsfeller internt i EU. Dermed er det på disse områdene EU vil ha størst problem med å sette inn motiltak, og etter disse medlemmers oppfatning er det derfor på disse områdene en gjennomtenkt bruk av den norske reservasjonsretten kan få betydning ikke bare for Norge, men også for andre land. EU-land har som kjent ingen reservasjonsrett mot indre-markedsdirektiv som stiller krav til produkter.

Disse medlemmer konstaterer at på tross av klare og omforente norske synspunkter om at disse direktivene er uheldige og skadelige, har det ikke vært politisk vilje til å legge ned veto mot direktivene.

Disse medlemmer mener at et aktivt norsk arbeid for å tre inn i helsepolitiske og miljøpolitiske allianser på tvers av EU-grensene på den ene sida vil gjøre det enklere å ta i bruk reservasjonsretten når det er viktig å gjøre det. På den andre sida vil en norsk reservasjon også være et bidrag til å kjempe fram en tilsvarende miljøpolitisk handlefrihet for EU-land.

Disse medlemmer uttrykker uro med hensyn til forestående forhandlinger med EU om fiskeri- og landbruksområdene når det hevdes at EU vil stille høye krav til en ytterligere norsk imøtekommenhet. Disse medlemmer forutsetter at Regjeringen ikke vil gi innrømmelser uten at dette motsvares i fordeler for norsk næringsliv og distriktpolitikk, og at Stortinget blir holdt løpende orientert om forhandlingene underveis.

Disse medlemmer er imot EØS-avtalen og vil i arbeidet med å erstatte denne fremme følgende forslag til vedtak:

- "1. Stortinget ber Regjeringen utrede de fordeler og ulemper som EØS-avtalen og det indre markedet har for viktige norske næringer, for distriktene, for utviklingen i arbeidslivet, for forvaltningen av norske naturressurser, for miljøsituasjonen og mattrykgheten.
2. Stortinget ber Regjeringen redegjøre for hvordan den vil forholde seg til den "nye forståelsen" av EØS-avtalen som ESA legger til grunn overfor ordninger som ikke diskriminerer på nasjonalt grunnlag.

3. Stortinget ber Regjeringen redegjøre for hvilke endringer i EØS-avtalen som kunne være ønskelig for å unngå ulempene ved EØS-avtalen.
4. Stortinget ber Regjeringen utrede alternativer til EØS-avtalen, og hvilke konsekvenser en norsk oppsigelse av EØS-avtalen vil få.
5. Stortinget ber Regjeringen om å opprette en økonomisk støtteordning som organisasjonene kan søke støtte fra til kompetansebygging i EU-spørsmål og til påvirkningsarbeid i forhold til EU.
6. Stortinget ber Regjeringen om å utvikle rutiner for å informere relevante organisasjoner på et tidligst mulig stadium om EØS-relevante saker som kan ha direkte interesser for organisasjonene.
7. Stortinget ber Regjeringen om å vurdere om det bør gis økt økonomisk støtte til partienes EU-arbeid. "

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet erkjenner EØS-avtalens viktige rolle som det rammeverk vi har å forholde oss til når det gjelder vårt samarbeid med EU. Dette gjør at disse medlemmer mener det er i Norges interesse å arbeide for at tilstrekkelig oppmerksomhet rettes mot EØS-avtalen fra både Norges/EFTAs og EUs side.

Disse medlemmer mener EØS-avtalens kvalitet og relevans blir synkende hvis vi ikke får til en oppdatering eller eventuelt en oppgradering av avtalen innen rimelig tid. Disse medlemmer viser her til det faktum at EØS-avtalen ikke er revidert etter bl.a. traktatrevisjonene i Maastricht og Amsterdam. Disse medlemmer ser at dette vil kunne bli et økende problem fremover, etter hvert som EU stadig vekker reformer seg selv, uten at disse reformene og endringene gjenspeiles i EØS-avtalen. Disse medlemmer tar til etterretning at det ikke har latt seg gjøre å få til relevante endringer i EØS-avtalen i forbindelse med den forestående EU-utvidelsen. Disse medlemmer mener EØS-landene i EFTA snarest må avklare sine posisjoner for en revidering av EØS-avtalen og be om forhandlinger med EU.

Disse medlemmer mener mangel på fri markedsadgang på fisk til EU er en nasjonal utfordring, og den blir ikke mindre ved en forestående utvidelse av EU. Disse medlemmer mener derfor det er viktig med en helhetlig strategi for hvordan vi best kan sikre norske interesser i vårt forhold til EU, en slik helhetlig strategi bør inkludere en kobling av forhandlingene vedrørende landbruksprodukter og fisk. Å betrakte hvert enkelt område, problemstilling eller sektor isolert er etter disse medlemmers syn en gal strategi. Disse medlemmer er også bekymret for at en mangel på helhetlig tenkning vil kunne medføre at Norge etter hvert blir krevd for et større finansielt bidrag enn hva disse medlemmer mener er naturlig.

Disse medlemmer mener at når vi står overfor en situasjon med en stadig mer utdatert EØS-avtale og flere konkrete problemer i vårt bilaterale forhold til EU, så er det påkrevet å investere mer tid og oppmerksomhet fra norske myndigheters side i våre relasjoner mot EUs institusjoner og medlemsland. Disse medlemmer vil i den forbindelse særlig trekke frem den rolle våre utenriksstasjoner kan spille. I den sammenheng vil disse medlemmer oppfordre Regjeringen til å vurdere å styrke kompetansen og ressursene på EU/EØS-spørsmål ved alle våre ambassader i EU-hovedstedene.

Disse medlemmer mener det er behov for overgangsordninger for den frie personbevegelse innen EØS ved en utvidelse av EU og EØS, med nye land fra Sentral- og Øst-Europa. Disse medlemmer mener at det å åpne det norske arbeidsmarkedet over natten for de nye medlemslandene, vil ha negative konsekvenser for det norske arbeidsmarkedet. Disse medlemmer mener derfor at vi bør foreta en slik åpning gradvis, for å unngå uønskede effekter i form av høyere arbeidsledighet.

FORSLAG FRÅ MINDRETAL

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet:

1. Stortinget ber Regjeringen utrede de fordeler og ulemper som EØS-avtalen og det indre markedet har for viktige norske næringer, for distriktene, for utviklingen i arbeidslivet, for forvaltningen av norske naturressurser, for miljøsituasjonen og mattrykgheten.
2. Stortinget ber Regjeringen redegjøre for hvordan den vil forholde seg til den "nye forståelsen" av EØS-avtalen som ESA legger til grunn overfor ordninger som ikke diskriminerer på nasjonalt grunnlag.
3. Stortinget ber Regjeringen redegjøre for hvilke endringer i EØS-avtalen som kunne være ønskelig for å unngå ulempene ved EØS-avtalen.
4. Stortinget ber Regjeringen utrede alternativer til EØS-avtalen, og hvilke konsekvenser en norsk oppsigelse av EØS-avtalen vil få.
5. Stortinget ber Regjeringen om å opprette en økonomisk støtteordning som organisasjonene kan søke støtte fra til kompetansebygging i EU-spørsmål og til påvirkningsarbeid i forhold til EU.
6. Stortinget ber Regjeringen om å utvikle rutiner for å informere relevante organisasjoner på et tidligst mulig stadium om EØS-relevante saker som kan ha direkte interesse for organisasjonene.
7. Stortinget ber Regjeringen om å vurdere om det bør gis økt økonomisk støtte til partienes EU-arbeid.

TILRÅDING FRÅ KOMITEEN

Komiteen har elles ingen merknader, viser til meldinga og rår Stortinget til å gjere følgjande

v e d t a k :

St.meld. nr. 27 (2001-2002) - om EØS-samarbeidet 1994-2001 - vedlegges protokollen.

Oslo, i utanrikskomiteen, den 11. november 2002

Thorbjørn Jagland
leiar

Haakon Blankenborg
ordførar

Åslaug Haga
sekretær

Vedlegg 1

Svar fra Utenriksdepartementet v/utenriksministeren på spørsmål fra Senterpartiets fraksjon i utenrikskomiteen til Stortingsmelding nr. 27 (2001-2002) - Om EØS-samarbeidet 1994-2001

Spørsmål 1

EØS-avtalen blir stadig mer omfattende og utfordrer i stadig større grad områder som vi fra norsk side står fast på at lå utenfor avtalens virkeområde da den ble inngått. EU-kommisjonen har etter den tid endret sin tolkning av reglene, noe som ESA har lagt til grunn for overvåkingen av Norge. Nytolkingen av avtalens virkeområde fører til at Norge oftere kommer i konflikt med ESA om ressursforvaltning, distriktpolitikk, statlig eierskap, alkoholpolitikk, likestillingspolitikk og kulturpolitikk. Hva er regjeringens strategi for å møte denne utvidelsen av EØS-avtalen?

Svar:

EØS-avtalens saklige virkeområde er fastlagt i avtalens hoveddel, som ikke er endret siden inngåelsen. I samsvar med forutsetningene skjer det en videreutvikling av avtalen innenfor disse områdene, slik det er beskrevet i kapittel 1.2 i Stortingsmeldingen.

Selv om EØS-avtalens virkeområde ligger fast, vil det foregå en kontinuerlig tolkning av hva forpliktelsene innebærer. Dette har særlig sammenheng med utviklingen av det indre marked, som på langt nær var ferdig gjennomført da EØS-avtalen ble inngått. Et viktig element er utviklingen av sektorspesifikke rettsakter som tjener til å utfylle og gjøre operative traktatforpliktelse som allerede ligger i EØS-avtalen. Særlig på tjenestesektoren har det skjedd en sterk utvikling, med avvikling av mange tidligere offentlige monopoler og innføring av konkurranse på nye områder, noe som blant annet innebærer at konkurransereglene får full anvendelse også på disse områdene. Dette er skjedd som ledd i en omlegging av den økonomiske politikken i hele OECD-området, innbefattet Norge.

Domstolene og overvåkningsorganene i de to pilarene er uavhengige, men forutsetningen om lik rettsutvikling og tolkning av de ulike bestemmelsene innebærer at EF-domstolens avgjørelser vil ha relevans også i EFTA-pilaren. Videre forutsetter EØS-avtalen nær kontakt mellom Kommisjonen og ESA i overvåkingssaker.

ESA og EFTA-domstolen vil legge vekt på den rettsutviklingen som foregår i EU innen EØS-avtalens saklige virkeområde. Denne utviklingen berører også til en viss grad de eksemplene som er nevnt i spørsmålet, og hvor man i noen tilfeller har hatt avgjørelser i EFTA-domstolen etter at man fra norsk side ikke er kommet til enighet med ESA. Imidlertid har uenigheten mellom norske myndigheter og ESA ikke gått på retten til nasjonal ressursforvaltning, retten til en aktiv distriktpolitikk, adgangen til å organisere eiendomsretten, retten til en å ivareta hensynene bak norsk alkoholpolitikk, retten til aktiv likestillingspolitikk eller

kulturpolitikk. Det uenigheten har gått på i en del tilfeller, er virkemiddelbruken i gjennomføringen av politikken på disse områdene, fordi denne har betydning for EØS-avtalens funksjon. ESA og EFTA-domstolen har da ment at de norske målsettingene vil kunne oppnås på andre måter som griper mindre inn i EØS-avtalens funksjon.

Regjeringens holdning til dialogen med ESA er at EØS-avtalens forpliktelser skal overholdes og at dette også innebærer at man må ta hensyn til rettsutviklingen i EU-pilaren på avtalens virkeområde. Generelt er det ikke i norsk interesse at EØS-avtalen gis en mest mulig restriktiv anvendelse. Norge er med i EØS nettopp for å delta i utviklingen av det indre marked og nyte godt av de fordeler et utvidet internasjonalt samarbeid kan gi på EØS-avtalens områder.

Det er fastlagt prosedyrer og etablert rutiner for hvordan dialogen med ESA om avtalens virkemåte og eventuell tolkningsuenighet skal foregå. Det er Regjeringens oppfatning at disse rutinene gir rammene for en aktiv dialog som sikrer avklaring av faktum og de relevante rettslige forhold. Det er også etablert rutiner for klarlegging av involverte norske interesser i sakene, og i de aller fleste saker fører dialogen til enighet. Noen av de sakene hvor dette ikke har vært mulig, har ESA brakt inn for EFTA-domstolen, mens andre saker har falt bort eller er blitt stilt i bero. Ingen av de avgjørelser som er falt i EFTA-domstolen innebærer utvidelse av EØS-avtalens saklige virkeområde.

Spørsmål 2

Komiteen ber om en oversikt over de saker som ESA har tatt opp og som Norge mener/har ment ligger utenfor EØS-avtalens virkeområde.

Spørsmål 3

Komiteen ber om en oversikt over saker som ESA har tatt opp og der Norge mener/har ment at vårt regelverk er i henhold til EØS-regelverket.

Svar:

Det har ikke vært foretatt noen inndeling av saker som ESA har tatt opp etter de kriterier som er satt opp i de to spørsmålene ovenfor. Når ESA tar opp en sak, skjer det gjerne etter en totalvurdering der flere forhold spiller inn, og sakene er derfor vanskelige å plassere i klare kategorier. Spørsmålet om et forhold ligger innenfor eller utenfor EØS-avtalens virkeområde er nesten alltid sammenvevd med spørsmålet om konkrete virkemidler på områder utenfor avtalens virkeområde kan ha negativ innvirkning på avtalens funksjon innenfor virkeområdet. Særlig gjelder dette virkemidler som påvirker konkurransevilkårene, eller

som direkte eller indirekte kan føre til forskjellsbehandling på grunnlag av nasjonalitet. ESA vil da gå inn på om virkemidlene er nødvendige eller forholdsmessige med hensyn til det formål de skal tjene. Dialogen med ESA vil i slike tilfeller gjelde de avveininger som må gjøres. Partene skal søke en saklig avklaring og om mulig komme til enighet.

Dialogen med ESA om hva som er riktig gjennomføring og praktisering av EØS-avtalen skjer på flere nivåer: uformelle kontakter, innhenting av opplysninger fra norske myndigheter, bredere dialogmøter ("pakke-møter") om aktuelle utestående saker, formelle åpningsbrev og svar på åpningsbrev, samt grunngitte uttalelser og svar på grunngitte uttalelser. Denne dialogen leder ofte til at ESA aksepterer de norske synspunkter, helt eller delvis. Gjennom prosessen er det som regel også mulig å finne løsninger som ivaretar både de hensyn norske myndigheter legger vekt på og samtidig hensynet til EØS-avtalens funksjon. Imidlertid har de fleste saker som ESA har tatt opp med Norge, gått på hvorvidt nye rettsaker er blitt gjennomført i norsk rett uten unødige forsinkelser, samt om alle deler av en rettsakt er korrekt gjennomført i norsk rett. Det er forholdsvis sjelden at det fra noen av sidene reises mer prinsipielle problemstillinger.

De forholdsvis få sakene der det *ikke* er oppnådd enighet mellom ESA og norske myndigheter, er gått til EFTA-domstolen. Viktige saker som har vært behandlet i EFTA-domstolen er omtalt i kapittel 4.2.2 i meldingen. I en rekke saker hvor Norge ikke er part har man valgt å inngi innlegg fordi resultatet ville innvirke på tolkningen av EØS-avtalen og derved på Norges forpliktelser etter denne.

Spørsmål 4

Hvorfor godtas ESAs oppfatning av hvor grensene for avtalen går og hvordan avtalen skal tolkes - uten at man har prøvd alle muligheter (f.eks. kjørt saken for domstolen)?

Svar:

Som det fremgår av svaret på foregående spørsmål, er forholdet mellom norske myndigheter og ESA sjelden konfrontatorisk i sin karakter. Tvert imot er den løpende dialogen med ESA stort sett konstruktiv og god, og det er regelen og ikke unntaket at man kommer til enighet om både hvor grensene for avtalen går og hvordan avtalen skal tolkes.

I saker der det har vist seg vanskelig å komme til enighet med ESA, må norske myndigheter på vanlig måte foreta en avveining av alle relevante elementer i den konkrete sak, blant annet sakens prinsipielle og praktiske betydning, utsiktene til å vinne fram og mulige konsekvenser av å tape sammenlignet med det man kan oppnå i dialog med ESA. De fleste sakene som er gått til Domstolen har vært av prinsipiell karakter, slik at det har vært ansett som ønskelig å få en rettslig avklaring.

De avveiningene som er nevnt ovenfor kan lede til man fra norsk side har søkt en minnelig løsning med ESA, selv om uenigheten er av mer prinsipiell karakter. En negativ rettsavgjørelse vil kunne inneholde elementer som både tidsmessig og innholdsmessig innsnevrer valgmulighetene for nødvendige norske omlegginger. I tillegg kan avgjørelsene legge uheldige føringer for andre saker. Eksempler på saker der en har fortsatt dialogen med ESA og funnet løsninger som har ivaretatt de hensyn en fra norsk side har lagt vekt på, er saken om vilkåret om lokalt eierskap ved tildeling av konsesjoner, som er omtalt i svaret på spørsmål 6 nedenfor, samt ervervsloven og reglene om hjemfall av fallrettigheter, som er omtalt i svaret på spørsmål 13 fra Sosialistisk Venstrepartis fraksjon i Utenrikskomiteen.

Spørsmål 5

Hva er regjeringens vurdering av ESA-presidents Einar Bulls uttalelser til Dagbladet 7.5.02 om at "Det kan synes som om Norge er redd for å tape." Og videre "Jeg synes Norge kan bli flittigere i sin bruk av domstolen. Det vil gi Norge klarhet om EØS-avtalens innhold"?

Svar:

Det vises til svaret på foregående spørsmål. Det er opp til norske myndigheter i hvert enkelt tilfelle å vurdere sakens betydning, utsiktene til å vinne fram og fordelene ved det opp mot belastningene ved å føre sak og risikoen for å tape. Utfallet av de saker hvor Norge og ESA har vært parter, der ESA har fått medhold i de fleste tilfellene, tyder ikke på at Norge har tillagt tapsrisikoen overdreven vekt.

Spørsmål 6

Hvorfor har regjeringen valgt å ikke prøve saker som for eksempel hjemfallsretten og regelverk for tildeling av oppdrettskonsesjoner for domstolen?

Svar:

Det vises innledningsvis til de generelle betraktningene som er anført i svarene på spørsmål 4 og 5.

Hva angår den konkrete saken vedrørende regelverket for tildeling av konsesjoner til oppdrett av laks og ørret, anførte Norge prinsipalt i prosessen med ESA at dette falt utenfor EØS-avtalens virkeområde. Det ble videre anført at selv om det ble lagt til grunn at EØS-avtalen fikk anvendelse på tildeling av konsesjoner, så var vilkåret om lokalt eierskap i samsvar med EØS-avtalens prinsipper om likebehandling av EØS borgere, fri bevegelighet av kapital og fri etablering.

Etter at grunnitt uttalelse som ikke aksepterte det norske synet ble mottatt fra ESA 15. november 2001, innledet Regjeringen uformelle samtaler med ESA med sikte på å oppnå enighet om en ny praksis ved tildeling av konsesjoner. I Norges svarbrev av 23. mai 2002 informeres ESA om at vilkåret om "lokalt eierskap" blir erstattet med et vilkår om "økonomisk inte-

grasjon". Det presiseres i brevet at Norge anser dette for å være en praktisk løsning.

Ettersom vilkåret om "lokalt eierskap" kunne erstattes med et annet vilkår som ivaretok samme hensyn, ble det ikke ansett som formålstjenlig å bringe saken inn for EFTA- domstolen.

Den andre saken som er spesielt nevnt i spørsmålet, hjemfallsretten, er omtalt i svaret på spørsmål 13 fra Sosialistisk Venstrepartis fraksjon i Utenrikskomiteen. Dette svaret inneholder også en omtale av ervervsloven, som ble opphevet etter at det ble funnet at den ikke lengre tjente noen fornuftig hensikt.

Spørsmål 7

Hva har de økonomiske og administrative konsekvensene vært av å bli en del av EUs veterinære kontrollregime?

Svar:

De umiddelbare økonomiske og administrative konsekvensene av å bli en del av EUs veterinære kontrollregime er beskrevet i St.prp. nr. 1 Tillegg nr 6 (1998-99) og St.prp. nr. 6 (1998-99). Som det fremgår av Vedlegg I til St.prp. nr. 6 (1998-99) ble de årlige utgiftene til tiltak som følger direkte av avtalen beregnet til 21,5 millioner kroner. Kostnadsnivåene som er presentert her er videreført. Utover dette følger en del kostnader som ikke er knyttet til et felles kontrollregime, men til at Norge gjennom EØS-avtalen (jf. St.prp. nr. 100 (1991-1992)) overtok det meste av EUs regler hva angår dyre- og folkehelsemessige vilkår for handel med levende dyr og animalske produkter. Et eksempel på dette er kostnader knyttet til overvåking av BSE (kugalskap), som er beskrevet blant annet i St.prp. nr. 1 (2000-2001), St.prp. nr. 92 (2000-2001), St.prp. nr. 52 (2000-2001) og St.prp. nr. 1 (2002-2003). Disse kostnadene beløp seg til sammen til 49 millioner kroner.

En kan imidlertid ikke uten videre slutte at disse kostnadene ikke ville påløpt om Norge hadde vært foruten EØS-avtalen, eller beholdt avtalen slik den var før EØS-komiteens beslutning nr. 68/98 om å innlemme EUs kontrollregime i EØS-avtalen.

Under de åpne høringene i Stortinget i forbindelse med behandlingen av St. prp. nr. 6 (1998-1999) ble det gjort rede for konsekvenser for fiskerinæringen på grunn av fordyrende og forsinkende grensekontroll. Det skyldtes at Norge var å betrakte som et tredjeland i forhold til EU fordi reglene om grensekontroll ikke var en del av den gjeldende EØS-avtalen. Uten utvidelsen av EØS-regelverket ville eksporten av fiskeprodukter fra Norge til EU og transitt av varer gjennom EU blitt omfattet av forsterket veterinær grensekontroll og av de strengere regler EU hadde fastsatt for import fra tredjeland. Dette ville medført betydelige kostnader og ulemper for fiskerinæringen.

Norge har som følge av forpliktelsene etter WTO-avtalen ikke mulighet for å nekte handel med andre land uten at en kan dokumentere at dette er vitenskapelig berettiget ut fra det beskyttelsesnivå vi har valgt.

Som en følge av EØS-avtalen og et harmonisert regelverk for handel med land utenfor EØS-område kan Norge benytte seg av de ressurser og den kompetanse og kapasitet som Kommisjonen inspektører besitter ved inspeksjon i tredjeland. Uten en EØS-avtale ville Norge vært nødt til å gjennomføre egne inspeksjoner, eller blitt utsatt for press til å tillate handel, hvis vi ble utfordret etter WTO-avtalen.

Selv om mange tiltak har vært kostnadskreven, må det også vises til at de fleste tiltakene som en følge av denne tilpasningen har medført en betydelig oppgradering av regelverket, som har styrket matvaretryggheten for norske forbrukere. Gjennom avtalen er også Norge sikret en informasjonstilgang og deltakelse i internasjonal regelverksutvikling som ellers kunne vært vanskelig å oppnå, og som må forventes å ha langsiktige positive virkninger.

Spørsmål 8

Hva er grunnen til at regjeringen ikke har forsøkt å gi en samlet oversikt/vurdering av økonomiske og administrative konsekvenser av EØS-avtalen?

Svar:

I avsnitt 2.3.1 i meldingen gis det en oversikt over EØS-avtalens betydning for norsk utenriksøkonomi. EØS-avtalen har også hatt betydning for andre deler av norsk økonomi, blant annet har reduserte handelshindringer bidratt til økt konkurranse i flere markeder og dermed til en bedre ressursutnyttelse. En samlet, tallfestet oversikt over virkningene av EØS-avtalen på den økonomiske utviklingen i Norge presenteres ikke i meldingen. Dette skyldes at slike beregninger er svært vanskelige å gjennomføre og dermed også svært usikre. Dette må bant annet ses i sammenheng med at utviklingen i norsk økonomi også er blitt påvirket av en rekke andre faktorer, og det er ikke mulig å anslå med noen grad av sikkerhet hva som skyldes EØS-avtalen og hva som skyldes andre forhold. Å forsøke å tallfeste de samlede økonomiske virkningene av EØS-avtalen er derfor en nesten umulig oppgave, og resultatene av slike beregninger ville i alle fall være beheftet med stor usikkerhet.

I en artikkel publisert i Statistisk sentralbyrås Økonomiske analyser 6/99 anslår forfatterne at EØS-avtalen og WTO-avtalen, som begge ble inngått midt på 1990-tallet, til sammen gir en velferdsgevinst på 0,65 prosent av BNP. Denne beregnede velferdsgevinsten tilskrives først og fremst norske husholdningers tilgang til billigere varer som følge av at toll og andre handelshindringer fjernes eller bygges ned. I Vest-Europa var imidlertid toll på handelen med industrivarer i all hovedsak eliminert lenge før EØS-avtalen ble inngått, og fordelene for husholdningene ved redusert toll utgjorde dermed en beskjeden del av de forventede økonomiske gevinstene ved EØS-avtalen. Det viktigste økonomiske resultatet av EØS-avtalen er at den har skaffet størstedelen av norsk næringsliv adgang på like vilkår til sitt viktigste marked, med like konkurranseregler og felles

regelverk for statsstøtte. Det har sikret bedriftene lik behandling og eliminert faren for antidumping-tiltak og straffetoll for industrien, jf. uttalelse til meldingen fra Næringslivets Hovedorganisasjon.

Å gi en samlet oversikt over administrative konsekvenser av EØS-avtalen ville også være en svært omfattende og krevende oppgave, og også her ville det ofte være tilnærmet umulig å skille mellom tiltak som må tilskrives EØS-avtalen og tiltak som måtte vært gjennomført i alle fall, ofte med større kostnader. Med relativt få og begrensede unntak er EØS-avtalen gjennomført av allerede eksisterende forvaltningsorganer, og innen rammen av eksisterende ressurser. Som det fremgår av meldingen, har også norske fagmyndigheter ofte hatt stort utbytte av å delta i det faglige samarbeidet de har fått adgang til under EØS-avtalen. Resultatet er i flere tilfeller at Norge fått et godt og tidsmessig regelverk som vi vanskelig kunne skaffet oss på egen hånd. På miljøområdet kommer nå nesten all ny lovgiv-

ning som ikke gjelder naturforvaltning fra EØS-avtalen, og det er åpenbare fordeler ved både å kunne delta i regelverksutviklingen og ved å ha samme regler som våre nærmeste naboer og viktigste handelspartnere. I noen tilfeller er det til og med en forutsetning for et effektivt regelverk at det er internasjonalt og kan gjennomføres over landegrensene. Et eksempel på det er den nye forbrukerlovgivningen i tilknytning til tidsparter ("timeshare"), som er omtalt i kapittel 2.2.2.3 i meldingen.

Norges deltakelse i Det europeiske kontor for vurdering av legemidler (EMEA), som er omtalt i Boks 2.1 på side 49 i meldingen, er et konkret eksempel på at vi har oppnådd en meget god og betryggende ordning for pasienter og helsepersonell, samt en gunstig ordning for industrien, til meget beskjedne økonomiske og administrative kostnader. En rent nasjonal ordning ville ha krevd langt større ressurser, og likevel gitt mindre betryggende resultater.

Vedlegg 2

Svar fra Utenriksdepartementet v/utenriksministeren på spørsmål fra Sosialistisk Venstrepartis fraksjon i utenrikskomiteen til Stortingsmelding nr. 27 (2001-2002) - Om EØS-samarbeidet 1994-2001

Spørsmål 1

Det sies på side 13 at EUs utvidelse østover "synes å medføre en mer restriktiv holdning til ønsker om nasjonale tilpasninger". Fins det noen dokumentasjon på at det er slik?

Svar:

Hensynet til utvidelsesforhandlingene er blitt brukt som begrunnelse fra EUs side flere ganger i EØS-komiteens undergrupper og arbeidsgrupper når EU-siden, representert ved Kommisjonen, har vært skeptisk til å drøfte særlige tilpasninger og unntaksordninger for EØS/EFTA-landene. Det er et klart inntrykk at viljen til å vurdere spesielle tilpasninger og unntak for EFTA-landene er blitt mindre. Det har sammenheng med at EU ønsker å begrense tilpasninger og overgangsordninger i forbindelse med utvidelsen så mye som mulig. Hvis EU aksepterer tilpasninger og unntak for EFTA-landene, kan det svekke EU-sidens posisjon i forhandlingene med søkerlandene. Den ansvarlige kommissær for EØS-spørsmål Chris Patten uttalte i EØS-rådsmøtet i Luxembourg i juni 2001 at tilstanden i EU, blant annet på grunn av overgangsperioder for nye medlemmer, var i ferd med å bli så komplisert at det ville bli svært vanskelig å innpasse spesielle løsninger for tredjeland.

Spørsmål 2

Det sies på side 20 - og gjentas i 4.1.7 - at "man har sett en tendens til at EU ikke vil godta at godkjenning fra EFTAs overvåkingsorgan skal ha virkning også i EU". Hvilke eksempler fins det på dette?

Svar:

Ett eksempel er Kommisjonens innvendinger mot å godkjenne ESAs beslutninger om såkalte tilleggsgarantier på veterinærområdet. Denne saken, som er omtalt i St.prp. nr. 6 (1998-99) om utvidelse av samarbeidet på veterinærområdet, er ennå ikke løst.

Et annet eksempel er at Kommisjonen ikke ville gjøre ESAs godkjenning av en arkitektthøyskole i Liechtenstein gjeldende i EU.

Det var også visse problemer knyttet til ESAs godkjenning av veterinære grensekontrollstasjoner i Norge og Island, men her er det nå funnet en løsning som går ut på at ESA fatter vedtak etter omforent anbefaling fra Kommisjonens inspektorat (FVO) og ESAs veterinæransvarlige.

Spørsmål 3

Det sies på side 21 at "enkelte direktiver vil også kunne påberopes og ha forrang i forhold til nasjonalt regelverk". Hvilke direktiv er det som ikke kan påberopes å ha slik forrang?

Svar:

Den siterte formuleringen er hentet fra omtalen i meldingen av rettstilstanden i EU, og ikke i EØS. I EU har visse regler direkte virkning og forrang framfor eventuell motstridende nasjonal lovgivning. Dette gjelder forordningene og en rekke av EF-traktatens artikler. For direktiver er utgangspunktet det motsatte. De er kun rettet til medlemsstatene. Dette innebærer at medlemslandene innenfor visse frister har plikt til å bringe sin lovgivning i samsvar med de kravene som

følger av direktivet, og at rettsvirkningen overfor borgerne først inntreer når dette er gjort. Imidlertid har EF-domstolen kommet til at borgerne i visse tilfelle kan påberope seg direktivbestemmelser direkte, selv om disse ikke er gjennomført i nasjonal rett, eller er mangelfullt gjennomført.

EF-domstolen har oppstilt visse vilkår for dette. For det første er det bare bestemmelser som gir dem rettigheter overfor det offentlige, som kan påberopes. Det kan derimot ikke bestemmelser som regulerer forholdet mellom borgere eller bestemmelser som medfører forpliktelser for borgere overfor det offentlige. For det annet må bestemmelsene i direktivet være klare, presise og ikke forutsette ytterligere gjennomføringstiltak.

I det påfølgende avsnitt i meldingen gjøres det klart at bare gjennomførte EØS-regler kan ha rettsvirkning som lov eller forskrift i Norge. Dette gjelder såvel EØS-avtalens artikler som de rettsakter den viser til, dvs. uansett om disse er direktiver eller forordninger. Denne rettsstilstanden er i mellomtiden blitt bekreftet av EFTA-domstolen i K. Karlsson-saken, som er omtalt i kapittel 4.2.2 i meldingen. Spørsmålet her var hvorvidt det tidligere alkoholimportmonopolet i Island var i strid med avtalens hoveddel, og om dette i så fall medførte erstatningsansvar for staten. Dommen i saken, som falt 30. mai i år, var i samsvar med Norges holdning.

Spørsmål 4

Amsterdam-traktaten innebærer at det blir en viss forskjell på EU-regler og EØS-regler (s.28 og s.39). Kan det sies noe mer om disse forskjellene og om hvilke som vil være av størst praktisk betydning?

Svar:

EØS-avtalen er dynamisk ved at avtalens vedlegg endres gjennom vedtak i EØS-komiteen etter hvert som det avledede regelverk videreutvikles i EU. Nye direktiver og forordninger innlemmes i EØS-avtalen fortløpende.

Som det fremgår av kapittel 5.2 i meldingen, har det imidlertid ikke skjedd noen videreutvikling av *rammene* for EØS-avtalen, i takt med de endringene som har funnet sted i EF-traktaten, særlig gjennom Maastricht- og Amsterdamtraktatene. Hoveddelen i EØS-avtalen, som utgjør grunnbestemmelsene for samarbeidet, er ikke endret i tråd med endringene i EFs traktatgrunnlag. Noen av disse endringene berører områder som er dekket av EØS-avtalen. En eventuell vedtakelse av tilsvarende endringer i EØS-avtalen ville måtte skje ved endring av avtalens hoveddel. Dette kan ikke skje gjennom beslutning i EØS-komiteen, men kun gjennom ordinære forhandlinger mellom partene, med tilhørende ratifikasjon eller godkjenning av alle avtalepartene, og ville således innebære en omfattende og tidkrevende prosess.

De fleste endringer i EF-traktaten på områder som dekkes av EØS-avtalen er relativt generelt utformet, og har gjerne karakter av "faneparagrafer" eller hjem-

melsparagrafer, som skal legge grunnlaget for styrket EU-innsats blant annet på områdene bærekraftig utvikling, likestilling, kultur og forbrukervern. Den konkrete oppfølging av slike brede politiske målsetninger, f.eks. om en mer offensiv politikk på miljøområdet, skjer ofte i form av endret eller nytt regelverk, som forutsettes innlemmet i EØS-avtalen hvis saksfeltet dekkes av avtalen.

EFTA-landene sonderte i 2001 mulighetene for å gjennomføre en såkalt oppdatering og eventuelt også oppgradering av EØS-avtalen, for å tilpasse den til relevante endringer i EUs traktatgrunnlag.

En *oppdatering* ville i denne sammenheng bare innebære endringer i bestemmelser som allerede finnes i EØS-avtalen, og som var parallelle med bestemmelser i Roma-traktaten før disse ble endret gjennom Maastricht- og Amsterdam-traktatene. De viktigste artiklene her er bestemmelsene om kapitalbevegelser, statsstøtteregele og gjennomføringsmekanismen for direktiver innen arbeidsrett.

En *oppgradering* kunne derimot også omfatte elementer som ikke fantes i Roma-traktaten da EØS-avtalen ble inngått, men som likevel anses å ligge naturlig innenfor de saksområder avtalen tar sikte på å regulere. Eksempler på det er en tilknytning til EUs arbeid med transeuropeiske nettverk (TEN), forsterkede og presiserte politiske målsetninger på områder som miljøvern og forbrukervern, samt styrket vern mot diskriminering av enkeltindivider.

På et tidspunkt syntes å avtegne seg en mulighet for å få gjennomført en oppdatering av EØS-avtalen i forbindelse med den forestående utvidelsen av EU og av EØS. Etter interne overlegninger på EU-siden konkluderte imidlertid Kommisjonen med at det, blant annet av kapasitetsgrunner, ikke var aktuelt med en oppdatering av EØS-avtalen i forbindelse med utvidelsen av EU og EØS.

Den praktiske betydning av ulikt traktatgrunnlag som følge av manglende oppdatering og eventuelt oppgradering kan blant annet være ulikt tolkingsgrunnlag for EFTA- og EF-domstolene når de skal ta stilling til regelverk som isolert sett er identisk utformet og skal anvendes likt i EFTA- og EU-delen av EØS-området. En annen mulig konsekvens er at EU-siden vanskelig vil kunne anvende forenklete interne prosedyrer for innlemmelse av EU-regelverk i EØS-avtalen der det er uklarhet om dette regelverket faller innenfor hjemmelsbestemmelsene i dagens EØS-avtale. Dermed kan det oppstå uheldige forsinkelser i prosessen.

For en nærmere omtale av forskjellene mellom EU-bestemmelser og EØS-bestemmelser som resultat av traktatendringer i EU vises ellers til kapittel 5.2 i meldingen.

Spørsmål 5

Det sies på side 29 at det for miljø, helse og sikkerhet er en forutsetning "at en ved nye harmoniseringstiltak skal legge et høyt beskyttelsesnivå til grunn". Meldingen gjør ikke annet enn å referere denne formuleringen

fra traktatgrunnlaget. Det interessante i en melding om EØS-samarbeidet, er om det faktisk blir lagt et høyt beskyttelsesnivå til grunn. Hva er i så fall kriteriet for at nivået er høyt? De løpende rapportene fra EEA (The European Environment Agency) tyder på at beskyttelsesnivået på svært mange områder ikke er høyt nok til å hindre at viktige miljøproblemer forverres.

Er det grunnlag for å hevde at det generelt blir lagt til grunn et høyt beskyttelsesnivå ved slike harmoniseringstiltak?

Svar:

Ambisjonsnivået i EUs miljøpolitikk vil alltid være et resultat av den politiske vilje som til enhver tid finnes i EUs medlemsland når det gjelder å prioritere miljøhensyn.

Grunnlaget for å oppnå et høyest mulig beskyttelsesnivå har imidlertid i løpet av de siste femten årene blitt bedret gjennom en styrking av miljøhensyn i traktattekstene. I Maastricht-traktaten ble det innført flertallsbestemmelser for miljøhensyn, også på det harmoniserte regelverket. Videre ble det nedfelt en bestemmelse om integrering av miljøhensyn i utvikling av all politikk på EU-nivå. Amsterdam-traktaten satte ytterligere fokus på behovet for integrering av miljøhensyn i andre politikkområder som virkemiddel for å få til en bærekraftig utvikling. Det juridiske grunnlaget for å utvikle regelverk i EU på miljøområdet med et høyt beskyttelsesnivå er derfor styrket siden inngåelsen av EØS-avtalen.

Det er ikke utarbeidet kriterier for å definere om reglene har et høyt beskyttelsesnivå. En god indikasjon på virkningen av EUs miljølovgivning på norsk beskyttelsesnivå er imidlertid det faktum at norsk regelverk på en rekke områder har fått et høyere beskyttelsesnivå som følge av tilpasning til EUs regelverk, jf. nedenfor.

Et betydelig antall medlemsland i EU har også hevet sitt beskyttelsesnivå som følge av EUs felles regelverk. I flere medlemsland har EUs miljølovgivning betydd starten på utviklingen av nasjonal miljøpolitikk. I lys av miljøproblemenes grenseoverskridende karakter vil EUs bidrag til heving av andre lands beskyttelsesnivå også bidra til en bedre miljøsituasjon i Norge.

Regjeringens mål under EØS-forhandlingene var at tilpasningen til EFs regelverk ikke skulle skje på bekostning av det nivå vi hadde oppnådd i Norge når det gjelder vern av helse, miljø og sikkerhet. Det er i dag ikke grunnlag for å si at tilpasningen til EUs miljøpolitikk har svekket norsk beskyttelsesnivå. I de senere årene har det vært stadig flere eksempler på at dette har bidratt til å heve det norske beskyttelsesnivået, jf. nedenfor.

Når det gjelder det *EUs harmoniserte miljøregler* fikk Norge under forhandlingene om EØS-avtalen blant annet overgangsordninger når det gjaldt tilpasning til regler på *kjemikalieområdet*. Avtalen var at Norge skulle kunne opprettholde et høyere beskyttelsesnivå enn EU i påvente av utviklingen i EU.

EU har i denne perioden blant annet forbedret sitt regelverk for klassifisering og merking av kreftfrem-

kallende stoffer og har nå fått regler som tilsvarer de regler Norge hadde fra før og som var omfattet av overgangsordningen.

Den viktigste utfordringen på *kjemikalieområdet* er imidlertid mangelen på kunnskap om *kjemikaliers helse- og miljøeffekter*, og denne utfordringen har ikke dagens regelverk, verken i EU eller noen andre land, hittil klart å håndtere på en fullgod måte. EU har derfor nå foreslått en revisjon av *kjemikalierregelverket* som blant annet vil sette krav til at alle *kjemikalier* skal ha grunnleggende informasjon om helse- og miljøeffekter før de kan markedsføres. I tillegg skal det innføres *godkjenningssystemer* for de farligste *kjemikalierne*. Det konkrete regelverket skal legges fram i slutten av året. Dette vil være et viktig bidrag for å sikre at et høyt beskyttelsesnivå skal kunne legges til grunn.

Internasjonalt er EU vår viktigste allierte i *kjemikaliespørsmål*, og vår erfaring er at EU er den viktigste drivkraften på den globale arena for en *kjemikalieforvaltning* på det globale plan som tar tilstrekkelige hensyn til miljø og helse.

Også på andre områder legger EU et høyt beskyttelsesnivå til grunn i sine harmoniseringstiltak, blant annet ved at man legger føre var-prinsippet til grunn for slike tiltak. EU har på dette grunnlaget blant annet innført midlertidige tiltak mot uønskede stoffer i leketøy for barn.

Også når det gjelder den delen av EUs miljøpolitikk som setter *minstestandarder* og hvor landene derfor står fritt til å gå lengre, er det eksempler på at tilpasning til EUs regelverk har ført til et høyere beskyttelsesnivå i Norge:

EUs regelverk for *utfasing av ozonnedbrytende stoffer* har gitt Norge strengere regler enn det som lå til grunn i Montreal-protokollen.

Også når det gjelder *konsekvensutredninger* har norsk tilpasning til EUs regelverk ført til et høyere ambisjonsnivå enn hva situasjonen var forut for innføring av EUs regelverk. Dette gjelder spesielt omfanget av aktiviteter som skal underlegges *konsekvensutredninger* og en styrking av krav til dokumentasjon.

På *luftområdet* vil videre tilpasning til EUs regelverk føre til betydelig heving av norsk beskyttelsesnivå. Spesielt gjelder dette avgasskrav fra kjøretøy og krav til drivstoffkvalitet. Også på *avfallsområdet* har EUs regelverk ført til skjerpelser i det norske regelverket. Dette gjelder blant annet deponering av avfall, forbrenning av avfall og behandling av bilvrak.

Det vises ellers til kapittel 2.2.2 i meldingen, der det i tillegg til omtalen av standardhevinger på miljøområdet også er gitt eksempler på at EØS-avtalen har resultert i forbedringer i regelverkene for næringsmidler, forbrukerbeskyttelse og arbeidsmiljø.

Spørsmål 6

Det er omstridt om EU kan treffe mottiltak hvis Norge bruker sin rett til å nekte utsetting av *genmodifiserte organismer* som EU har godkjent (s. 31). Meldingen sier at vi da må "være forberedt på at EU kan

treffe mottiltak". Betyr dette at Regjeringen aksepterer at EU har en slik rett?

Svar:

Rådsdirektiv 90/220/EØF om utsetting i miljøet av genmodifiserte organismer er gjort til en del av EØS-avtalen med vesentlige tilpasninger, jf. side 389 i Særskilt vedlegg nr. 1 til St.prp. nr 100 (1991-92). EFTA-landene har forbeholdt seg retten til å anvende sin nasjonale lovgivning på området når det gjelder å legge vekt på andre hensyn enn helse og miljø, som er de hensyn som omfattes av direktivet. Forutsetningen er at den nasjonale lovgivning er forenlig med EØS-avtalen. Videre kan EFTA-landene beslutte permanent forbud eller begrensning. Direktivets regel, slik det gjelder i EU, er at medlemslandene kan beslutte slike tiltak midlertidig, noe som utløser ny gjennomgang av ekspertene og eventuelt permanente tiltak på fellesskapsnivå.

Ved tiltak som gjelder forbud eller begrensning fra en av avtalepartenes side, skal EØS-komiteen umiddelbart underrettes og grunnene for beslutningen skal angis. Etter avtalens system vil de andre partene i EØS-avtalen vurdere om det er grunnlag for tiltak også fra deres side, men avtalepartene kan også kreve konsultasjoner i EØS-komiteen om tiltakenes hensiktsmessighet. EØS-avtalens del VII, som også omfatter tvisteløsning, får da anvendelse.

Dersom drøftelsene i EØS-komiteen ikke fører fram til enighet, vil Norge eller et annet EFTA-land kunne opprettholde forbudet. Man vil da kunne risikere at de andre avtalepartene benytter seg av den rett de har etter EØS-avtalen til å treffe tiltak i samsvar med den alminnelige tvisteløsningsmekanismen i EØS-avtalens art. 111. Det er redegjort for denne i St.prp. nr.100 (1991-92), s. 331-4.

Hittil har man fra norsk side lagt ned forbud mot omsetning av 8 genmodifiserte produkter; 5 produkter i 1997 og 3 produkter i 2000. Kommisjonen ba i 1997 om konsultasjoner med Norge for å vurdere holdbarheten i den norske argumentasjonen. Slike konsultasjoner har imidlertid ikke funnet sted. Det er intern uenighet også i EU om genmodifiserte produkter.

Spørsmål 7

Det sies på side 34 at regelstyringen gjennom EØS gir norske bedrifter "bedre forutsigbarhet" og det nevnes spesielt nytten dette gir små og mellomstore bedrifter. Samtidig innebærer EØS-avtalen at konkurransen skjerpes betraktelig - også for små og mellomstore bedrifter. Utslagene av skjerpet konkurranse kan være vanskelig å forutse - og særlig for små og mellomstore bedrifter. Hvorfor diskuterer ikke meldingen hva den skjerpende konkurransen har ført til for norske bedrifter?

Svar:

Norsk industri var allerede før EØS-avtalen i høy grad internasjonalisert og konkurranseutsatt, idet over

halvparten av produksjonen ble eksportert og over halvparten av forbruket besto av importerte varer. Frihandelsavtalen med EF av 1973 innebar full tollfrihet for industrivarer, og industrien hadde tilpasset seg dette gjennom å utvikle seg på områder der den var eller kunne bli internasjonalt konkurransedyktig. Deltakelsen i internasjonal arbeidsdeling hadde også bidratt til bedre ressursutnyttelse og økt velferd. For industrien innebar EØS-avtalen først og fremst økt sikkerhet for å kunne konkurrere på like vilkår på sitt viktigste marked, jf. kapittel 2.3.1.

Konkurranse på like vilkår har positive sider, ikke minst for små og mellomstore bedrifter. Det er ikke gjennomført noen undersøkelser som kan dokumentere hvordan situasjonen har utviklet seg for disse bedriftene etter inngåelse av EØS-avtalen, men det er ikke noe som tyder på at avtalen har hatt vesentlige ugunstige virkninger for slike bedrifter. De er ofte underleverandører til større, eksportorienterte bedrifter, og deres økonomiske muligheter er dermed nært knyttet til eksportbedriftene, som har fått en vesentlig sikrere stilling gjennom EØS-avtalen, ikke minst gjennom bortfall av risikoen for antidumping og straffetoll-saker. Underleverandører av varer og tjenester har gjerne en viss skjerming mot konkurranse gjennom sin lokalisering, men det er viktig for Norges internasjonale konkurransedyktighet at det er effektiv konkurranse også mellom små og mellomstore bedrifter, ikke minst i markedet for underleveranser. For små og mellomstore bedrifter som selv har eksportpotensial har EØS-avtalen bidratt til å fjerne hindringer, blant annet ved harmonisering av regelverkene som gjelder hjemme og ute og eliminering av diskriminering på utemarkedene.

EØS-avtalen har også gitt adgang til å delta i programsamarbeid med sikte på å bedre situasjonen for nettopp små og mellomstore bedrifter, som forventes å stå for den vesentlige økning i sysselsettingen i EØS-området. Dessuten er det høstet gode erfaringer med deltakelse i EUs samarbeid om forskning og utvikling, som også har vært utnyttet av små og mellomstore bedrifter.

Spørsmål 8

Det vises på side 35-36 til at handelen med land utenfor EØS-området har økt sterkere enn handelen med EØS-land. Som forklaring angis det at den økonomiske veksten i Nord-Amerika, Øst-Europa og Sørøst-Asia har vært betydelig sterkere enn i Vest-Europa siden 1994. Forklarer forskjellen i økonomisk vekst hele forskjellen i eksportutviklingen, f.eks. for tradisjonelle varer?

Svar:

Den sterke eksportveksten til land utenfor EØS-området skyldes trolig flere forhold. En viktig forklaring på hvorfor vår eksport utvikler seg forskjellig i ulike markeder er forskjeller i den økonomiske vekst-takten. I perioden 1995-2001 økte eksportverdien av

tradisjonelle varer til EU-landene med i gjennomsnitt 6,4 prosent årlig, mens eksporten til USA økte med hele 11,4 prosent. Til sammenlikning var den årlige økonomiske veksten i EU-landene og USA henholdsvis 2,5 og 3,3 prosent i samme periode, målt i faste priser. Målt i nominelle norske kroner var vekstforskjellen mellom EU og USA større enn det BNP-vekstratene antyder, siden amerikanske dollar styrket seg betydelig i perioden.

Valutakursbevegelser har også bidratt til at norske eksportørers konkurransevne har utviklet seg noe forskjellig i de ulike markedene. Fra 1995 til 2001 styrket den norske kronen seg med 3 prosent mot euro/ECU, mens den svekket seg med hele 42 prosent mot dollar. De betydelige endringene i den kostnadmessige konkurransevnen som endringer i valutakursene medførte, bidro antagelig til de forskjellene en har observert i utviklingen av eksporten til ulike land og områder.

Eksporten til Europa utenom EU (i all hovedsak Øst-Europa) har siden 1995 økt med gjennomsnittlig 14 prosent årlig, dvs. klart sterkere enn til EU. Den sterke eksportveksten må ses i sammenheng med at markedene gjennom 1990-tallet gradvis ble åpnet opp. Økt markedsadgang bidrar trolig også til å forklare økningen i samhandelen med Asia. På tilsvarende måte har nedbyggingen av handelshindringer bidratt til at også den norske importen fra Øst-Europa og Asia har økt sterkt, jf. artikkel i Økonomiske analyser 2/2002 fra Statistisk sentralbyrå.

Spørsmål 9

Det vises flere steder i meldingen til betydningen av de tjenesteytende næringene. Det vil derfor være interessant å få informasjon om hvordan markedsandelene for innenlandske selskap (henholdsvis på EØS-markedet og på hjemmemarkedet i Norge) har utviklet seg etter 1994 for næringer som bank, forsikring, tele, og veitransport.

Svar:

Eksporten av tjenester har steget sterkere enn vareeksporten de siste årene. Ifølge reviderte nasjonalregnskapstall økte eksportverdien av tradisjonelle tjenester (utenom skipsfart) i gjennomsnitt med 7,6 prosent årlig på 1990-tallet, mens eksportverdien av tradisjonelle varer økte med 6,8 prosent

Med et visst unntak for skipsfart samt det innenlandske markedet for bank og forsikring gir ikke tilgjengelig statistikk for handel med tjenester mulighet til på en god måte å anslå hvordan markedsandelene for norske tjenesteprodusenter har utviklet seg i henholdsvis hjemmemarkedet og i EØS-markedet for øvrig.

Nedenfor gis en kort oversikt over utviklingen på ulike områder av *samferdselssektoren*, samt *finanssektoren*. Det må understrekes at EØS-avtalen bare er én av flere faktorer som kan ha påvirket utviklingen.

Resterende eneretter på *teleområdet* ble avvirket 1. januar 1998. Før dette var Telenor eneste aktør på viktige delmarkeder. Etter 1998 har det kommet et betyde-

lig antall aktører inn på markedet. I januar 2002 var det registrert 52 tilbydere av tilgang til offentlig telenett, 54 tilbydere av offentlig telefonitjeneste og 44 tilbydere av overføringskapasitet. Telenors andel av de fleste markedssegmentene har vært fallende. Selv om det etter 1998 har vært en utvikling mot flere aktører, økt konkurranse og lavere priser, har Telenor fremdeles en svært sterk stilling på de tradisjonelle områdene av telemarkedet i Norge.

Det finnes lite data for hvilke markedsandeler innenlandske selskap har på EØS-markedet. Telenor har en ganske betydelig internasjonal portefølje, blant annet med eierandeler i ni mobilkommunikasjonsselskaper i Europa.

I forhold til hva som skal forstås som innenlandske selskap er det viktig å være klar over at det i det norske markedet er etablert en rekke selskaper som er en del av større selskaper og allianser i andre land og regioner.

Når det gjelder *vegtransport* er det også vanskelig å finne opplysninger om hvordan markedsandelene for innenlandske selskap på henholdsvis EØS-markedet og på hjemmemarkedet i Norge har utviklet seg etter 1994. Fagmyndighetene har imidlertid inntrykk av at det ikke har vært vesentlige endringer etter Norges inntrøden i EØS-samarbeidet.

I *luftfarten* er det i prinsippet fri markedsadgang i hele EØS-området for alle flyselskap med lisens fra et EØS-land. Det generelle inntrykket er imidlertid at det så langt ikke er kommet utenlandske konkurrenter inn på innenlandske flyruter, og det er heller ikke kjent at norske selskap driver rutetrafikk i eller mellom andre land enn Norge.

Norsk *utenriksfart* har tradisjonelt vært åpen for skip under utenlandsk flagg.

Gjennom EØS-avtalen og rådsforordning 4055/86 er det etablert fri rett til å yte skipsfartstjenester mellom EØS-land og mellom EØS-land og tredjeland. Den viktigste virkning av denne forordningen var at gjenværende lastedelingsavtaler mellom enkelte EU land og tredjeland (typisk lastedelingsavtaler mellom Middelhavsland og tidligere kolonier) måtte avvikles. Forordningen har dessuten bidratt til en formalisering og bekreftelse på EU-landenes allerede åpne praksis og politikk for markedsadgang i utenriksfart.

EØS-landene utgjør det viktigste marked for norsk skipsfartsnæring og genererer om lag 55 prosent av inntektene, som samlet var 81 milliarder NOK i 2001 for norske rederier i utenriksfart; tilsvarende andel var 50 prosent i 1998.

Norsk *innenriksfart* har også tradisjonelt vært åpen for skip under utenlandske flagg. Det kreves imidlertid løyve for å drive innenriks passasjertransport i rute.

Gjennom rådsforordning 3577/92 ble det vedtatt en gradvis etablering av et indre EØS-marked for innenriksfart (kabotasje). Forordningen ble først innlemmet i EØS-avtalen i 1997. Enkelte medlemsland var bekymret for norsk konkurranse i denne sektoren.

Siste element i denne gradvise utviklingen fullføres ved at Hellas i november 2002, som siste EØS-land, åpner sin øy-kabotasje for øvrige EØS-registrerte skip.

Etter dette har EØS-registrert skip som har rett til å yte kabotasjetjenester i registreringslandet, også rett til å utføre nasjonal kabotasje i øvrige EØS-land. Det gjelder imidlertid nasjonale bemanningsvilkårsregler for såkalt øy-kabotasje i Hellas, Italia, Spania, Portugal og Frankrike; for øvrig gjelder flaggstatens regler.

NIS-registrerte skip kan, ifølge norsk lov, ikke utføre kystfart i Norge og får derved i henhold til artikkel 1.2 i forordning 3577/92 ikke rett til å drive innenriksfart i øvrige EØS-land. Dette representerer en betydelig begrensning i muligheten til å dra fordel av det felles EØS-markedet, selv om NIS-skip, blant annet gjennom bilaterale avtaler, har adgang til nasjonal kabotasje i Sverige, Finland, Tyskland, Danmark, Storbritannia, Irland og Nederland. Ettersom kostnadene ved NOR-registrerte skip er blant de høyeste i Europa, betyr dette at norske rederier i praksis må benytte seg av andre EØS-register dersom de skal inn på markedene for nasjonal kystfart i det sørlige Europa.

EU-Kommisjonen har utgitt fire rapporter om utviklingen innen de nasjonale kystfartsmarkeder etter Rådsforordning 3577/92. En av hovedkonklusjonene i disse rapportene har vært at åpningen ikke har ført til betydelig større innslag av andre EØS-registrerte skip i de ulike nasjonale markedene. Kommisjonen mener imidlertid at reformene har hatt positive virkninger ved å presse fram effektivisering og modernisering av aktørene i de nasjonale markedene.

Skip under norsk flagg hadde ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå en markedsandel i norsk innenriksfart på 84 prosent i 1. kvartal 2002. Tilsvarende markedsandeler var 77 prosent både i 1995 og 1999. Markedsandelen for skip fra andre EØS-land var 15 prosent i 1995, 13 prosent i 1997 og 2 prosent i 2002, der det særlig er svenske skip som taper markedsandel.

Hva angår *finanssektoren* har markedsandelene for norskeide banker og forsikringsselskaper i Norge har utviklet seg slik fra utgangen av 1994 til utgangen av første halvår 2002:

Markedsandelen for norskeide *banker* har gått ned fra 98,7 prosent til 74,8 prosent. Nedgangen skyldes blant annet salget av Kredittkassen og Fokus Bank.

Markedsandelen for *livsforsikringsselskaper* har gått ned fra 98,6 til 93,5 prosent. Nedgangen har blant annet sammenheng med salget av Norske Liv.

Markedsandelen for norskeide *skadeforsikringsselskaper* har gått ned fra 82,4 til 51,0 prosent. Nedgangen skyldes i hovedsak at Storebrand har overført sin skadeforsikringsvirksomhet til det svenske selskapet If.

Det er svært vanskelig å finne data for hvilke markedsandeler norske selskaper har i EØS-markedet. Markedsandelene til norske banker og forsikringsselskaper i andre EØS-land har imidlertid vært nokså ubetydelige i hele tidsrommet fra 1994 til 2002.

Spørsmål 10

Om den differensierte arbeidsgiveravgiften sies på side 37 at det ble mulig "å opprettholde ordningen med

hovedtrekkene uendret som en indirekte transportstøtteordning ..." Det sies ingen ting om at hele ordningen skal opp til ny vurdering innen 2003. Hvorfor ikke?

Svar:

I stortingsmeldingen er det gitt en omtale av prinsipielle sider av ESA-saken om den differensierte arbeidsgiveravgiften. Utfyllende orienteringer om saken har vært gitt Stortinget ved følgende anledninger:

- I Stortingets spørretime den 17. april 2002 orienterte Kommunal- og regionalministeren, på vegne av Finansministeren, om ESAs syn på ordningen med arbeidsgiveravgiften. Orienteringen ble gitt som svar på spørsmål fra representanten Karl-Anton Swensen om Regjeringen hadde noen strategi "for hvordan man vil møte en situasjon der ESA krever at arbeidsgiveravgiften skal være tilnærmet lik i alle norske fylker"
- I Revidert nasjonalbudsjett 2002 ble det gitt en samlet framstilling av saken om den geografisk differensierte arbeidsgiveravgiften
- I et møte med Stortingets EØS-utvalg den 21. mai 2002 redegjorde Finansministeren for den siste utviklingen i saken.

I alle disse redegjørelsene ble det pekt på at ESAs vedtak fra 1999 inneholder en forutsetning om at ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift skal gjennomgås på nytt innen utløpet av 2003.

Spørsmål 11

Det sies på side 37 at norske fylker "har hatt stort utbytte av å delta i en rekke av INTERREG-programmene". Hvilken dokumentasjon fins på dette?

Svar:

Det foreligger ennå ingen sluttevaluering av den norske deltakelsen i INTERREG i perioden 1996-99. De siste prosjektene ble nylig avsluttet. Programmene er nå under evaluering, og resultatene vil foreligge rundt årsskiftet 2002/2003. En midtveisevaluering av de tre svensk-norske INTERREG-programmene ble foretatt i 1998. Denne har i første rekke vurdert gjennomføringen av programmene. For programmet Nordens Grønne Belte (samarbeidet Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Jemtland) fastslås det at man i stor grad har lyktes i å rekruttere lokalt næringsliv og ideelle organisasjoner inn i programvirksomheten.

Ellers bygger den siterte formuleringen dels på en rekke tilbakemeldinger fra deltakere i INTERREG-programmer om positive erfaringer, og dels på den sterke og økende interessen for å delta i nye programmer som er kommet til uttrykk i ulike sammenhenger.

Både det nordiske grenseregionale samarbeidet og nærrområdesamarbeidet har fått en ny dimensjon gjennom INTERREG, som har bidratt til å involvere regionalnivået i arbeidet. Det gjelder også nordisk samarbeid mot Nordvest-Russland og de baltiske landene.

Spørsmål 12

Det vises på side 38 til erfaringer med EØS-regelverket for offentlige anskaffelser.

- I hvor stor grad har dette regelverket ført til at selskap fra EØS-land deltar i anbudsrunder (utenom offshore-sektoren)? Fra hvilke land?
- I hvor stor grad deltar norske firma i anbudsrunder i andre EØS-land? I hvilke land?

Svar:

Det blir såvidt vites ikke utarbeidet statistikk eller annet materiale på regelmessig basis som kan vise hvilke virkninger EØS-regelverket for offentlige anskaffelser har på den grenseoverskridende handelen mellom Norge og andre EØS-land.

I 1996 ble det foretatt en undersøkelse av Norut Samfunnsforskning AS etter oppdrag fra Næringsdepartementet, som er referert i meldingen. Undersøkelsen viste at regelverket for offentlige anskaffelser hadde gitt størst utslag på nasjonalt nivå. Virkningen på internasjonalt nivå var begrenset.

Kun 4 prosent av bedriftene oppga å ha oppnådd kontrakter til offentlig sektor i andre EØS-land, og hovedtyngden av kontraktene var knyttet til leveranser i Norden. Variasjonene etter næring var store, og det var flest bedrifter innenfor tjenesteyting som hadde oppnådd kontrakter i utemarkedene om leveranser til offentlig sektor.

I undersøkelsen viste svarene fra innkjøperne at andelen utenlandske anbydere på det norske markedet var begrenset, og at andelen kun i en viss grad var økende som følge av innføringen av EØS-regelverket. Kun 4 prosent av anbyderne var utenlandske firmaer, mens 34 prosent var importører eller forhandlere på vegne av utenlandske produsenter.

Undersøkelsen viste for øvrig at det var oppnådd til dels betydelige besparelser gjennom økt bruk av anbud.

Undersøkelsen ble foretatt relativt kort tid etter at det nye regelverket for offentlige anskaffelser var innført, og situasjonen kan ha endret seg siden den gang. Det er imidlertid ikke foretatt senere undersøkelser som kan vise hvordan utviklingen etter 1996 har vært.

Spørsmål 13

Det sies på side 39 at "en fra norsk side ikke har funnet det hensiktsmessig å beholde de aktuelle rettsreglene" (ervervsloven, reglene om erverv av vannfallsrettigheter, reglene om eierskap i finansinstitusjoner) selv om en fra norsk side har "bestridt at de norske reglene strider mot EØS-avtalen". Hvorfor har en ikke funnet det hensiktsmessig?

Svar:

Den siterte formuleringen sikter særlig til *ervervsloven*, som ble opphevet fra 1. juli 2002. Forslaget om å oppheve ervervsloven var et resultat av Regjeringens arbeid med regelforenkling for næringslivet og med å

fjerne unødvendig regelverk som medfører betydelige kostnader for næringslivet. For en nærmere og mer utførlig begrunnelse for å oppheve ervervsloven vises det til Ot.prp. nr. 62 (2001-2002)

Bakgrunnen for opphevelsen var en evaluering av ervervsloven, med særlig vekt på i hvilken grad det var behov for den type regulering som ervervsloven gav - myndighetskontroll med eierskifter i norsk næringsliv. Evalueringsarbeidet viste at det reelle behovet for å kontrollere eierskifter var lite fordi det sjelden er knyttet dramatiske endringer til eierskifter. Det viste også at kostnadene for næringslivet i forbindelse med meldepikten til Nærings- og handelsdepartementet ikke sto i forhold til nytten av loven. På bakgrunn av evalueringsarbeidet ble det i desember 2001 sendt ut et høringsbrev med forslag om at ervervsloven burde oppheves. Forslaget fikk bred støtte i høringsrunden, og det ble deretter utarbeidet en Ot.prp. med forslag om å oppheve ervervsloven, som ble vedtatt i juni i år.

Hva angår *vannfallsrettigheter* er det som kjent slik at dagens industrikonsesjonslov har ulike konsesjonsregler for henholdsvis offentlige og private aktører ved erverv av konsesjonspliktige vannfallsrettigheter. Som offentlige aktører anses i denne sammenheng statsforetak, norske kommuner og fylkeskommuner, samt selskap og sammenslutninger hvor slike eier minst 2/3 av kapitalen og stemmene, såfremt vannfallet hovedsakelig skal benyttes til alminnelig kraftforsyning. Private aktører kan meddeles ervervs-konsesjon for en periode av inntil 60 år. Ved utløpet av konsesjonstiden hjemfaller vannfallet med tilhørende innretninger til staten. Annerledes er det for de offentlige erververe, da disse kan meddeles konsesjon på ubegrenset tid, eventuelt tidsbegrenset konsesjon uten vilkår om hjemfall til staten ved utløpet av konsesjonstiden.

ESA har som kjent anført at konsesjonssystemet, med ulik adgang til å meddele konsesjon på begrenset og ubegrenset tid for de ulike aktører, er i strid med EØS-avtalens bestemmelser om etableringsrett og fri bevegelighet av kapital.

Norge har besvart denne anførselen med at konsesjonsbestemmelsene dreier seg om forvaltning av norske naturressurser og derfor faller utenfor EØS-avtalens virkeområde. Samtidig ble det pekt på EØS-avtalens artikkel 125, hvor det fremgår at avtalen ikke på noen måte skal berøre avtalepartenes regler om eiendomsretten.

Ved brev av 20. februar 2002 fremsatte ESA en grunnlagt uttalelse i saken. I uttalelsen angir ESA at organet er uenig i både Norges syn på EØS-avtalens anvendelsesområde og i at EØS-avtalens prinsipper må vike som følge av at bestemmelsene dreier seg om forvaltning av eiendomsretten. ESA opprettholder sitt standpunkt om at de ovennevnte bestemmelser er i strid med EØS-avtalens regler om etableringsrett og fri bevegelighet av kapital.

Parallelt med denne ESA-saken har Olje- og energidepartementet vurdert om man gjennom likebehandling kan bidra til bedre konkurransevilkår i kraftmarke-

det. I denne forbindelse har det vist seg at dagens konsesjonsregler ikke er optimale i forhold til kraftmarkedet som ble etablert ved energiloven av 1990, da systemet har negative virkninger både for konkurransen og effektiviteten i kraftsektoren. På denne bakgrunn har Regjeringen gått inn for å vurdere mulighetene for og konsekvensene av å harmonisere konsesjonsbestemmelsene mellom private og offentlige aktører ved å videreføre hjemfall i eiernøytral form.

En slik eventuell harmonisering vil endre forutsetningene for den motstrid ESA hevder foreligger mellom konsesjonslovgivningen knyttet til erverv av vannfallsrettigheter og EØS-avtalen. Det ville derfor ikke tjene noen hensikt å føre prosessen med ESA fram til en avgjørelse i EFTA-domstolen. På denne bakgrunn meddelte Norge ESA ved brev av 19. april 2002 at det var satt i gang et arbeid med et lovendringsforslag som tar sikte på en harmonisering av konsesjonsbestemmelsene. Det ble for øvrig i samme brev presisert at Norge opprettholdt sitt syn på forvaltningen av norske naturressurser og avtalepartenes regler om eiendomsretten i forhold til EØS-avtalen.

Hva angår *reglene for eierskap i finansinstitusjoner*, er de til vurdering, og det ikke truffet noen beslutning om å fremme forslag om endringer.

Spørsmål 14

Det sies på side 41 at "det har ikke vært behov for å bruke" den lovhjemmelen som ligger i Lov om allmenngjøring av tariffavtaler. Betyr dette at det ikke har vært eksempler på sosial dumping i forbindelse med bruk av utenlandsk arbeidskraft i Norge etter 1994?

Svar:

Etter lov om Allmenngjøring av tariffavtaler mv. er det partene i arbeidslivet som skal kreve at loven settes i verk dersom det oppstår tilfeller av sosial dumping. Slik henvendelse har ikke myndighetene mottatt, og det er bakgrunnen for at loven ikke er brukt.

Fagmyndighetene kjenner ikke til tilfeller hvor sosial dumping har forekommet i forbindelse med bruk av utenlandsk arbeidskraft. En er imidlertid kjent med at arbeidstakerorganisasjonene overvåker situasjonen nøye, og at de i stor grad sørger for å inngå tariffavtaler med utenlandske arbeidsgivere som tar oppdrag i Norge. I et høringsmøte i forbindelse med arbeidet med gjennomføring av utsendingsdirektivet (rådsdirektiv 96/71/EF om utsending av arbeidstakere i forbindelse med tjenesteyting) opplyste representanter for flere store fagforbund i LO at de mente å ha temmelig god kontroll med utenlandske virksomheter som sender arbeidstakere til Norge. De mente at allmenngjøringsloven har en preventiv effekt ved at forbundene undertiden oppnådde tariffavtaler for de utenlandske arbeidstakerne under trussel om at det ellers ville bli reist krav om allmenngjøring av de aktuelle tariffavta-

lene. Det vises til Ot.prp. nr. 13 (1999- 2000) s. 6 annen spalte og s. 22 annen spalte.

Spørsmål 15

Det vises på side 51 til at det internasjonalt registres "en økning i næringsmiddelbårne infeksjoner". Som årsaker angis "industrialisering av matproduksjonen, økt reisevirksomhet og internasjonal handel med næringsmidler". På side 52 står det: "Regjeringen vil likevel peke på at økt handel med animalske produkter og levende dyr gir en økning i sannsynligheten for at risikofaktorer, som for eksempel smittestoffer, vil spres." Er det i lys av dette grunn til å vurdere nærmere den økningen i handelen med animalske produkter som følger av EØS-avtalen?

Svar:

De handelsstrømmene med animalske produkter som kommer inn under veterinæravtalen under EØS, består i det alt vesentlige av norsk fiskeeksport til EU. Denne eksporten beløp seg i 2001 til 16,9 milliarder kroner. Norges import av fisk fra EU utgjorde til sammenligning 2,3 milliarder kroner, mens importen av de viktigste kjøttproduktene fra EU beløp seg til om lag 200 millioner kroner.

Det er for øvrig ikke slik at det nye veterinær-samarbeidet som er nedfelt i Vedlegg I i EØS-avtalen umiddelbart fører til økt handel. Ordningen medfører praktiske lettelser og besparelser for handelen med animalske produkter, men volumet for handelen bestemmes først og fremst av andre faktorer, særlig toll og andre former for importvern, samt produktenes konkurransedyktighet mht både pris og kvalitet. Det norske importvernet for landbruksvarer, med til dels meget høye tollsatser, er såvidt sterkt at avvikling av veterinær grensekontroll ikke har resultert i noen nevneverdig økning i importen av kjøttprodukter. De tiltak som er satt i verk for å sikre folkehelse og dyrehelse, må samtidig anses for å være robuste nok til tåle en økning av handelen, jf. redegjørelse i svaret på spørsmål 7 fra Senterpartiets fraksjon i Utenrikskomiteen. Hvorvidt det vil bli nødvendig å justere dette ytterligere, vil være under løpende vurdering.

Spørsmål 16

Det sies på side 53 at det har vært en "betydelig økning av importen av bearbejdede landbruksvarer til Norge de seneste årene, mens eksporten har vært svakt fallende." Forutsetningen for protokoll 3-forhandlingene var å åpne markedene gjensidig på en slik måte at det oppsto en balanse mellom økt import og økt eksport. Hva er grunnen til at det ikke har slått til?

Svar:

Ved EØS-avtalens protokoll 3 er det etablert et system for råvareprisutjevning for bearbejdede landbruksvarer i EØS-området. Det er betydelige forskjeller i råvarepriser mellom EU og Norge. For at næringsmiddelindustrien skal kunne konkurrere på like fot innen

EØS-området er det fastsatt tollsatser for bearbeidede produkter som utjevner for ulike priser på råvarene som inngår i produktene. Protokoll 3 etablerer på denne måten like konkurransevilkår.

Det er ikke lagt inn forutsetninger i protokoll 3 knyttet til volumet av handelen over landegrensene. Det er opp til de enkelte bedrifter å konkurrere best mulig innenfor de rammebetingelsene som er gitt.

Spørsmål 17

Det sies på side 55 at "EUs tollsatser for sensitive fiskeslag er i enkelte tilfeller så høye at de utgjør et betydelig problem for tilvirkning av fiske i Norge". For hvilke fiskeslag gjelder dette?

Svar:

Det er flere fiskeslag som ikke får tollreduksjoner ved import til EU i henhold til protokoll 9 i EØS-avtalen. Dette gjelder ubearbeidede produkter av laks, makrell, sild, reker, kamskjell og sjøkreps. I tillegg er tollsatsene på bearbeidede produkter jevnt over høyere enn på råstoff. Høye tollsatser på bearbeidede produkter kan bidra til at det eksporteres råvarer i stedet for ferdigprodukter, og de kan således utgjøre et problem i forhold til økt tilvirkning i Norge.

Norge møter i EU høyere tollsatser på ferdigprodukter enn på råvarer for former av konserver og tilberedt laks, tilberedte og konserverte sildeprodukter, tilberedte og konserverte makrellprodukter, kokte, pillede og pakkede reker, tilberedte sjøkreps, saltet/røykt laks og saltet/røykt sild.

Felles for disse produktene er at tollsatsene er så høye – opp til 25 prosent – at det er vanskelig for norske produkter å konkurrere på EU-markedet. Røykelaks er et illustrerende eksempel: Mens tollen på fersk laks er på 2 prosent, er tollen på røykt laks 13 prosent. Det utgjør en såvidt stor andel av bearbeidingsverdien at det ikke er lønnsomt å røyke laks for EU-markedet i Norge. Fersk laks eksporteres til Danmark og Frankrike og bearbeides der.

Spørsmål 18

På side 61 vises det til rammenotater om EU-rettsakter utarbeidet av det aktuelle fagdepartement. Kan disse rammenotatene offentliggjøres?

Svar:

Det meste av innholdet i rammenotatene finnes, i bearbeidet og kvalitetskontrollert form, i den halvårslige skriftlige informasjon til Stortinget og i de månedlige kommenterte listene som oversendes forut for behandlingen av rettsaktene i EØS-komiteen. Denne informasjonen er offentlig tilgjengelig, jf. kapittel 3.3.1 i meldingen om listene over rettsakter som oversendes Stortinget.

Anmodninger om innsyn i selve rammenotatene vurderes i hvert enkelt tilfelle. Ofte har rammenotatene en foreløpig karakter, og de utarbeides på et tidlig stadium i forvaltningens arbeid med rettsaktene. De kan i mange tilfeller også sies å inneholde forslag til norske forhandlingsposisjoner. Med den formen rammenotatene har i dag, vil da offentliggjøring i mange tilfelle ikke være tilrådelig.

Som det fremgår av kapittel 3.3.2 i meldingen, er imidlertid Regjeringen opptatt av at prosesser knyttet til EØS-avtalen i Norge skal bli mer åpne og tilgjengelige. Spørsmålet om hvordan en del av den informasjonen som ligger i rammenotatene kan stilles til rådighet for et bredt publikum er av de elementer som ses på i forbindelse med Regjeringens arbeid med å utvikle en helhetlig kommunikasjons- og informasjonsstrategi for EØS-spørsmål.

Spørsmål 19

På side 77 sammenliknes tallet på saker der det er en uenighet av rettslig art mellom Kommisjonen/ESA og medlemsland i EU/EØS. Gjelder tallet for EU-land alle slike saker - eller bare saker som angår regelverket for det indre markedet?

Svar:

Statistikken som ligger til grunn for Kommisjonens og ESAs resultattavler omfatter bare direktiver som er relevante for det indre marked. EØS-avtalen omfatter noen færre direktiver enn EU. Forholdet var i november 2001 1490 i EU mot 1366 i EØS-avtalen, dvs. en forskjell på om lag 10 prosent. Forskjellen er med andre ord liten i forhold til forskjellene i tallene over utestående saker.

Vedlegg

**Referat
fra åpen høring
vedrørende**

EØS-samarbeidet 1994–2001 – konstitusjonelle spørsmål

Høring mandag den 14. oktober 2002:

Prof.dr.juris Hans Petter Graver * 3

**Åpen høring i utenrikskomiteen
mandag den 14. oktober 2002 kl. 11**

Møteleder: Å s l a u g H a g a (S p)
(utenrikskomiteens sekretær)

S a k :

Om EØS-samarbeidet 1994-2001, St. meld. nr. 27
(2001-2002) – konstitusjonelle spørsmål

*Høring med prof.dr.juris Hans Petter Graver, Univer-
sitetet i Oslo*

Møtelederen: Da ønsker vi Hans Petter Graver velkommen. Vi setter pris på at du hadde mulighet til å komme for å se nærmere på de konstitusjonelle aspekter knyttet til EØS-avtalen. Som du vet, er dette en åpen høring. Vi har fra denne delen stenografisk referat, så jeg ber alle sammen om å være nøye med å bruke mikrofonen. Vi gir deg fem minutter.

Og – bare for å si det også til mine kolleger – jeg er beklageligvis i den situasjonen at jeg må gå kvart over elleve. Det er ikke av uhøflighet overfor Graver på noen som helst måte, for jeg er av dem som er meget glade for at han kunne ta seg tid til å komme, men slik er «stoda».

Vær så god!

Hans Petter Graver: Mange takk, ærede komite. Det er en utfordring å gi en professor fem minutter til å snakke om sitt yndlingsemne, men jeg vet også at de ting jeg skal snakke om, er ting som dere er vel kjent med. Det jeg kan bidra med, er kanskje ikke så veldig mye i forhold til det dere vet fra før.

Jeg hadde tenkt å si litt om den utfordring som man stod overfor da EØS-avtalen ble fremforhandlet, se litt på hva som har skjedd i lys av den, og så se litt på de konstitusjonelle sidene ved diskusjonen.

Utfordringen da man fremforhandlet avtalen, var på den ene side å skulle skape en dynamisk deltakelse for EFTA-landene i det indre marked, med felles regler og like konkurransevilkår, og samtidig unngå overnasjonalitet. Det har vært sammenliknet med det å løse sirkelens kvadratur, altså nokså uforenlig. Men det man da valgte, var egentlig en god tilnærming. Jeg synes man gjorde dette på en fiks måte. Man lagde hoveddelen, som speiler Romatraktaten, man overtok så sekundærreglene pr. dato for avtalens undertegning, og så lagde man et system for å speile dynamikken i utviklingen av EUs sekundærregler – man visste jo at dette enorme regelverket ville fortsette å utvikle seg, og det var også helt klart forutsatt og meningen. Dette gjorde man ved at EFTA-statene fikk delta i forberedelsen av nye regler. Man la inn beslutningsregler om enstemmighet, den såkalte vetoretten, men man lagde ikke noe lovgivningsorgan. EØS-komiteen er ikke noe lovgivningsorgan, men et organ for å overta internasjonale forpliktelser.

Problemer som har oppstått senere, er for det første at man kanskje ikke forutså hvor dynamisk hoveddelen vil

le være. Hoveddelen speiler EUs traktater. EUs traktater har utviklet seg veldig i denne tiden, også på områder som får betydning for EØS-avtalen. Hovedproblemet der er at vi har ingen institusjonelle ordninger i EØS-avtalen som gir EFTA-statene noen mulighet til inngrep på utviklingen av hoveddelen. I tillegg utvikles hoveddelen av institusjonene både i EU og i EFTA. Domstolen har jo utviklet de fire friheter, og kommisjonen og ESA har utviklet de fire friheter og konkurransereglene. Nok å nevne her er kanskje hvordan det som de oppfattet som diskrimineringsforbud, forbud mot å diskriminere tjenesteytere, investorer og slikt fra EU-land, har utviklet seg til å bli det man kaller restriksjonsforbud, altså det at nasjonal politikk må underlegges en generell test på om den er forholdsmessig og om den kan begrunnes ut fra tvingende nasjonale hensyn. Dette er en utvikling som har skjedd i løpet av disse ti årene.

Den andre siden er at man kan stille spørsmål ved om man har valgt en optimal løsning når det gjelder innflytelse på utviklingen av sekundærregelverket. Man har jo valgt en annen løsning i Schengen, og det jeg kanskje synes komiteen burde gå inn i, er å sammenlikne de to måtene å få innflytelse på beslutninger på. I EØS påvirker vi kommisjonen og forberedelsene av reglene, vi settes på gangen under den politiske behandlingen, og så får vi være med og si ja eller nei til slutt. I Schengen sitter vi inne under den politiske behandlingen, men vi må «spise» det som kommer, uansett hva som kommer. Her burde man kanskje ha en analyse av hvor det er man får størst reell innflytelse, i hvilket av disse systemene.

Et tredje problem er manglende beskyttelse. Da kan jeg nevne energi, stikkord som GFU og hjemfall. Jeg kan nevne stål, spørsmål om EUs utenrikshandelspolitikk, og jeg kan nevne skatt. Fortsatt grensekontroll er nødvendig på grunn av at det ikke er avgiftsharmonisering. Vi har jo ikke som EU-landene veto når det gjelder avgiftsharmonisering, noe som bl.a. rammer oss på alkohol, med lave-re skatter der, som det jo har vært diskutert.

På grunnlag av dette, kan man da si at EØS er konstitusjonelt problematisk? Det som vel alle ser, er at beslutningsmakt er blitt flyttet ut av folkevalgte organer, flyttet ut av storting og regjering. Men så kan man si at hovedtrekket i utviklingen innenfor EU og EØS samsvarer i grove trekk med hovedtrekkene i utviklingen av den politiske majoritet i Norge. Slik sett er det ikke noe demokratiproblem, det er et potensielt demokratiproblem sett fra majoriteten i norsk politikk. Det andre er at hovedmengden av de reglene som utarbeides, utarbeides av eksperter innenfor politisk opptrukne rammer. Det er regler som, før EØS-avtalen, i Norge ble utarbeidet i departementer og direktorater innenfor politisk opptrukne rammer. Det synes jeg er et viktig perspektiv når man ser på demokratispørsmålet her.

Etter mitt syn er kanskje hovedproblemet neppe EØS per se, men det at makt flyttes fra folkevalgte organer til markedskreftene og til domstolene, altså rettslige organer. At makten flyttes over til markedskreftene, er dels uttrykk for bevisst politikk, altså et resultat av liberalise-

ring, av konkurranseutsetting, av privatisering osv. Men det er også et resultat av en internasjonal økonomisk utvikling. Så det er ikke bare EØS som er årsaken.

Når det gjelder det å flytte makt over til domstolene, kan man spørre seg om norske domstoler, hvis de skulle håndheve tilsvarende regler – konkurranselovgivning, offentlig anskaffelseslovgivning, statsstøttelovgivning – ville opptrådt særlig annerledes i forhold til å beskjære de politiske myndighetenes makt. Jeg tror kanskje ikke hovedproblemet ligger i at det er internasjonale norske domstoler, men i at de er overlatt beslutningsmakt til å trekke opp rammer for domstolene. Etter mitt syn – da beveger jeg meg kanskje over på deres domene og ut av mitt – er det slik at skal man gjenvinne den makten til politiske organer, eller avbøte uønskede virkninger av dette, krever det politiske beslutninger. Siden disse ofte må treffes overnasjonalt, er det dilemmaet man da står overfor, valget mellom enten å underkaste den nasjonale politikken rettslig forpliktende internasjonale ordninger eller å underkaste den nasjonale politikken kreftenes frie spill. Det er selvfølgelig en utfordring.

Møtelederen: Takk skal du ha.

Jeg håper dere tilgir meg at jeg tillater meg å stille et par spørsmål først, i lys av at jeg skal gå og overlate ledelsen til Haakon Blankenborg.

Først gjelder det reservasjonsretten. La meg stille spørsmålet kort: Er den reell?

Punkt 2: Som du sjøl var inne på, var EØS-avtalen i utgangspunktet en relativt snever handelsavtale. Nå eser den ut i absolutt alle retninger, med de siste eksemplene kanskje nettopp på naturressursområdet. Vi ser etter hvert en betydelig inngripen, f.eks. i forhold til distriktspolitikken når det gjelder den differensierte arbeidsgiveravgifta. Så mitt spørsmål blir da: Er det overhodet noen grenser for hvor omfattende EØS-avtalen kan bli ut fra et konstitusjonelt ståsted?

Da overlater jeg møteledelsen til Haakon Blankenborg.

H a a k o n B l a n k e n b o r g overtok her som møteleder

Hans Petter Graver: For å ta reservasjonsretten først: Det kan man gi dels et rettslig svar og dels et politisk svar på. Det er vel ikke lett å svare ja eller nei på noe av det.

Rettslig sett er det vel slik etter mitt syn, i hvert fall i forhold til regler som går på de fire friheter, altså det indre markedsregelverk – f.eks. matsminkedirektivet, som det jo har vært mye diskusjon om, eller for så vidt patentdirektivet – at dette fra EUs side er harmonisering av regler innenfor rammen av de fire friheter for å fjerne nasjonalt bestemt forskjellsbehandling. Man plikter da ut fra EUs regelverk å legge denne harmoniseringen, i hvert fall når det gjelder miljø og sosiale forhold, på et høyt beskyttelsesnivå. Så er det klart at vi kan si nei til dette rettslig sett, eller EFTA-statene kan si det, vi vil ikke ha

det. Men da vil våre regler bli bedømt under avtalens hoveddel om hvorvidt de er nødvendige proporsjonale restriksjoner, eller om de er handelshindringer. I den bedømmingen er det vanskelig å tro at ikke både ESA og EFTA-domstolen vil se hen til det resultatet som EU-landene har kommet til. Da vil vi lett komme i den situasjonen at sier vi nei, vi vil ikke ha disse reglene, vi har våre egne, så blir våre regler underkjent av EFTA-domstolen som uforholdsmessige i forhold til det vi behøver å gjøre. Men dette er komplisert, for det kommer litt an på hva det er. Det er litt forskjell på at man kan definere sitt eget beskyttelsesnivå, at man ikke kan velge de midlene man vil, osv. Men det betyr at man ikke uten videre kan gå ut fra at om man sier nei til et direktiv, så kan man opprettholde nasjonale regler som er strengere enn direktivet.

Når det gjelder det politiske, er vel flere av dere bedre egnet til å bedømme det enn jeg. Men det er klart at der er det jo en situasjon hvor alle har sett at vi har hatt en utvikling med marginalisering av EØS-avtalen i den politiske bevissthet og i den byråkratiske bevissthet innenfor EU – kanskje i hvert fall når det gjelder det som man av og til hører, jeg vet ikke hvor reelt det er, at det er en irritasjon over Norge som unntaksland osv., og at det kanskje derfor er en slags kvote for hvor mye man kan sprelle og bruke reservasjonsretten. Men som sagt: Dette er ting som jeg ikke føler meg kompetent til å gi noen klare svar på.

Når det gjelder utesingen, er det slik at EØS-avtalen har blitt utvidet i den forstand at den underlegger våre nasjonale ordninger en proporsjonalitetstest i større utstrekning enn det mange i hvert fall forutså da avtalen ble fremforhandlet. Dette er en utvikling som dels skjer som følge av den dynamikk som er lagt opp av institusjonene i gjennomføringen av det indre marked, og som blir supplert med den dynamikk som ligger i utvidelsen av EU-samarbeidet gjennom nye traktater som bringer inn nye områder. Men det kan gå begge veier. Dels vil det føre til flere restriksjoner, men det kan også føre til mer handlingsrom – ikke sant – der hvor f.eks. miljøhensyn og likestillingshensyn blir satt opp på et høyere nivå i traktatverket, og det får da en høyere status i forhold til frihandel enn det det hadde tidligere. Så dette er litt avhengig av hvilket politisk standpunkt man har. Nasjonalt, selvfølgelig, vil det kunne bidra til å øke eller redusere handlefriheten.

Når det gjelder hvorvidt det er noen grenser: I EØS-avtalen selv er det selvfølgelig grenser. EØS-avtalen kan aldri bli noen tollunion. Den kan aldri bli noe instrument for internasjonal handelspolitikk. Den kan aldri bli noe utenrikspolitisk instrument osv. Så der ligger det grenser i EØS-avtalen som selvfølgelig ikke ligger i EU-samarbeidet, fordi partene der selv utvikler dette gjennom traktatkonferanser.

Når det gjelder grenser i norsk konstitusjon, er problemet at dere i 1993, da dere vurderte dette, mente at det ikke var nødvendig å bruke noen særlig grunnlovsbeslutning for å slutte seg til EØS, med unntak for ESAs og EFTA-domstolens kompetanse når det gjaldt konkurran-

jeg innser at det ikke er en rent faglig vurdering, det er også en politisk vurdering.

Møtelederen: Eg har nokre spørsmål om ESA. Har du ut frå det du har studert, grunnlag for å seie noko om om ESA og kommisjonen kan ha avvikande syn, eller er det stort sett fullt samsvar i fortolkinga av EUs regelverk mellom ESA og kommisjonen? Er det noko du har studert?

Hans Petter Graver: Nei, jeg har jo sett på ESA, men jeg har ikke gått inn empirisk og fulgt ESA. Men det finnes jo noe fra ARENA, noe forskning på det, som viser at ESA i veldig stor grad forsøker å kommunisere med kommisjonen og legge seg på kommisjonens linje. Når man betrakter det utenfra, og ser på vedtakene, er det ingenting som tyder på at ikke dette er riktig, og at ikke de lykkes ganske godt i det. Jeg mente personlig – men det er en ren spekulasjon – under arbeidsgiveravgiftssaken, den første fasen, at ESA gikk noe lenger enn det kommisjonen hadde gjort, og jeg hadde en hypotese om at det kanskje var opportunt for systemet som sådant at dette ble testet ut av ESA overfor et lite land som ikke var medlem, at man tok konfrontasjonen med Sverige direkte. Men det var rene spekulasjoner. Jeg mente at utviklingen kanskje kunne tyde på det, men jeg har ikke noe grunnlag for å si at det var slik. Stort sett vil jeg si at de opptrer i takt.

Møtelederen: Eit tilsvarande spørsmål, om du har nokon kommentar til forholdet mellom norske styresmakter og ESA, dei dialogane som blir innleidde når ESA tek opp og reiser saker – ope spørsmål til å begynne med – om den dialogen som da foregår mellom styresmaktene og ESA og gjennomslagskrafta for ESA i deira synspunkt.

Hans Petter Graver: Igjen er dette et område som ikke jeg har studert direkte. Vi kan heller si det slik, hvis vi ser på noen saker, at kanskje noe av problemet er at ESA har færre fullmakter enn det kommisjonen har. Ta f.eks. GFU-saken – den gikk for kommisjonen, men den illustrerer for så vidt dette. For norske oljeselskaper som selger til EU, er underlagt EUs konkurranseregler uansett, slik at der er det ikke noen forskjell. Det som er forskjellen, er jo kanskje at EU-landene i en tilsvarende situasjon har den politiske kanalen inn, mens ESA jo ikke er et politisk organ. Man har altså bare en byråkratisk kanal og mulighet for en byråkratisk dialog. Jeg har ikke noe grunnlag for å si at ikke norske myndigheter håndterer den meget bra – det er i hvert fall ikke noe i det jeg har kommet over, som tilsier det – men det mangler altså noen kanaler i kommunikasjonen hvis man sammenligner med et EU-medlemskap, hvis man ønsker det.

Møtelederen: Det var for så vidt ikkje om EU-medlemskap, men om om ESA kan ha eit sterkare gjennomslag, ein meir direkte verknad, så å seie, for Noreg enn

det kommisjonen kan ha i forhold til EU-land. Det er då noko som du ikkje har studert, men du har kanskje ei vurdering?

Hans Petter Graver: Nei, jeg tror ikke det. Men igjen, jeg tror ikke man skal undervurdere den politiske siden. Når man ser på hele energipolitikken og det energipolitiske området, hvor sakte det har gått i kommisjonens arbeid overfor EUs medlemsstater, tror jeg ikke det skyldes manglende rettslige muligheter, men at her går man mot ganske sterke interesser i store, viktige medlemsland, og at dette krever bearbeiding før man kommer til en politisk løsning. Men det kan jo også skyldes – altså et inntrykk av det, og dette har jeg jo studert sammen med Ulf Sverdrup på ARENA – dette med gjennomføringsgraden, altså hvor lydlig man er i klassen, og det er jo helt påfallende det at man ser at de nordiske landene utgjør en gruppe som i veldig stor grad innretter seg etter regelverket, kan man si, og etter overvåkningsorganene. Men det er vel kanskje mer at vi har en kultur for å ta den type forpliktelser alvorlig, vi er mindre land, så det er kanskje lettere å gjennomføre slike ting enn i de store landene, vi har en annen holdning enn de søreuropeiske landene, kanskje. Bare for å komme med et hjertesukk: I fjor var det jo spørsmål om hvorvidt en turisthytte oppe på Hardangervidda måtte stenge fordi de ikke klarte å tilfredsstille kravene i et vannkvalitetsdirektiv. Det som slo meg da, var at det var en inspektør fra kommunen som hadde gått opp dit og påpekt det – det var ikke ESA. Det er jo et tankekors.

Bjørn Jacobsen (SV): Det er vel ingen tvil om at ESA og dermed EØS er komne inn i den politiske debatten i Noreg. Kanskje til og med folk som var motstandrar av EØS og ESA, håpa på ESA i f.eks. Snøhvit-utbygginga. Vi ser også at det kjem andre prosjekt, Ormen Lange på Møre, og det kjem til å kome andre prosjekt også som kanskje vil vere avhengige av ei nærmast konstant endring i petroleumsskattlegginga på sokkelen – altså ein gjekk bort frå nokre prinsipp der. Men korleis ser du dei konstitusjonelle vurderingane av det at ein får nærmast ei fast fråviking av dei prinsippa i petroleumsskattlegginga, sett også i forhold til dei vi hadde her i stad, ungdoms-/miljøorganisasjonar som var her og hadde sine meiningar om det?

Hans Petter Graver: Det ligger vel kanskje litt i rettslige ordningers natur at dels er de resultatet av politiske beslutninger og kompromisser, men når de først ligger der, kan de brukes av forskjellige avhengig av hvordan det slår ut. Det er jo noe med hvordan rettsreglene virker her. Det er klart at i og med at det er rettslige bindinger, fører det til en begrenset handlefrihet for de politiske organene som skal vedta nye regler. Men konstitusjonelt igjen: Internt har Stortinget fortsatt den konstitusjonelle muligheten å si at vi ønsker ikke å bøye oss her, vi ønsker disse reglene selv om det skulle stride mot EØS-avtalen, og så heller da ta en konfrontasjon på det. Og det er ingen grunn til å tro at ikke norsk høyesterett

vil respektere Stortinget dersom Stortinget sier det. Men der er jo situasjonen den samme f.eks. i Danmark, hvor jeg i hvert fall vet at den danske kammeradvokaten tolker den danske høyesteretts Maastricht-avgjørelse i samme retning – altså hvis Folketinget insisterer på at det vil ha en ordning som bryter med EU-regler, vil dansk høyesterett følge det. Nå er riktignok kammeradvokaten tilsvarende vår regjeringsadvokat, så det kan sikkert debatteres. Men det er jo grunnen til at man da sier at det ikke er noe konstitusjonelt problem, og da bruker jeg «konstitusjonelt» i snever juridisk betydning. Om det politisk konstitusjonelt er et problem, synes jeg er et helt annet spørsmål, men det føler jeg meg ikke så veldig kompetent til å gi meg inn på.

Møtelederen: Då tek vi eit lite sprang, slik at vi er sikre på at vi også får med oss spørsmålet om framtida for EØS, gitt utvidinga av EU og utvidinga av EØS. Det gir det tenkte tilfellet at ratifikasjonsprosessen går slik at ein ikkje får samtidig iverksetjing av utvida EØS og utvida EU. Er det eit spørsmål som du kan kommentere på sparket?

Hans Petter Graver: Det at det ikke akkurat blir samtidighet der, tror jeg EØS-avtalen er robust nok til å tåle. Det blir vel litt turbulens og støy. Når det gjelder fremtiden for EØS-avtalen mer generelt, må man forvente at i forhold til EU blir den mer marginalisert, altså dels i forhold til den politiske utviklingen og dels i forhold til at EFTA-landene utgjør en stadig mindre del av det indre markedet.

Det er også et problem dette med den manglende dynamikk som nå ligger der, i at det rettslige grunnlaget for samarbeidet innenfor EU blir et annet med nye traktater, som også forandrer på innholdet av EØS-reglene. Det kan på sikt, tror jeg, føre til en situasjon hvor det indre markedet i EØS, som et marked med like regler og like konkurransebetingelser, kan forvitne. Man kan altså komme i en forvitningsprosess hvor man får stadig flere unntak i tolkningene. Så vil man kanskje oppleve – selv om EF-domstolene ennå ikke har sagt noe på dette – at EF-domstolen sier at hvis nasjonale organer i EFTA-landene ikke beskytter våre regler fullt ut og heller ikke gir dem samme gjennomslagskraft, så kan heller ikke vi gjøre det. Da vil man kanskje komme i en situasjon hvor EØS utvikler seg mer i retning av en alminnelig frihandelsavtale, men med visse institusjonelle elementer, og med elementer for oppdatering av den, som selvfølgelig alltid vil være enklere enn hvis man må inn i en ny avtaleforhandling hver gang.

Møtelederen: Til det siste er det kanskje mogleg å seie at dersom EØS utviklar seg i ei slik retning, vil det vere ei heilt anna avtale, som også krev heilt ny godkjeningsprosess og politisk behandling. Så dersom ein går bort frå homogenitetsprinsippet, som er eit berande element i avtala, over til ei rein frihandelsavtale, er det slik å forstå at det vil vere ei fullstendig ny avtale?

Hans Petter Graver: Nei, jeg tror ikke det. Dette tror jeg er noe som kan utvikle seg gradvis. Vi har jo ett eksempel – det er riktignok veldig teknisk – som går på varemerkeområdet. Når en varemerke innehaver har sluppet sin merkevare på et marked, er spørsmålet hvorvidt det da gjelder bare i det landet hvor det er sluppet – altså at han fortsatt kan nekte folk å selge det i et annet land – om det gjelder regionalt innenfor EU, eller om det gjelder for hele verden. Har man sluppet Maglite-lykter i USA, kan norske importører uten at Maglite kan si noe til det, dra til USA og selge dem i Norge i konkurranse med Maglites eget salg. EFTA-domstolen har sagt at slik må EØS-avtalen tolkes. EF-domstolen har sagt at EUs regel – det er det samme direktivet, varemerkedirektivet – gjelder bare innenfor EU, slik at hvis varene er sluppet utenfor EU, kan varemerke innehaveren nekte folk å bringe dem inn på markedet i EU. Men det gjelder for hele EU. Det betyr at man ikke bare av hensyn til avgiftsbehandling, men også av hensyn til varemerkerettigheter må ha en kontroll med hva som passerer grensene, og hvor varene har sin opprinnelse. Det er ett eksempel.

Så kan man tenke seg eksempler innenfor rammen av dets tolkning av konkurransereglene. Nå hadde vi jo denne KLP-saken, som gikk på forholdet mellom konkurransereglene og tariffavtaler. Der var situasjonen den at EF-domstolen hadde sagt at tariffavtaler er immune for konkurransereglene. EFTA-domstolen gav et uklart svar. Det var jo fullt mulig at Arbeidsretten hadde kommet til et svar hvor den sa at det ikke er samme immunitet her. Og da får man jo forskjeller i konkurransebetingelser for forsikringsmarkedet. Slik kan det bli på ulike områder, og det kan føre til at EF-domstolen sier, slik de har gjort i forhold til frihandelsavtalene, at de som har rettigheter i forhold til slike frihandelsavtaler, ikke uten videre direkte kan påberope seg disse rettighetene for domstolene i EU-landene, men må gå via de politiske myndigheter. Da er man over i frihandelssituasjonen, og det i seg selv vil ikke gi noe grunnlag for å reforhandle avtalen. Avtalen kan jo sies opp, selvfølgelig, hvis man synes den er uhen-siktsmessig, men det vil ikke gi noe grunnlag for formelt å endre statusen, så det er det jeg mener med at jeg sier at den *vil kunne*. Dette er selvfølgelig ikke noen nødvendig utvikling, men jeg tror ikke det er en usannsynlig utvikling.

Møtelederen: Det siste, før tida renn ut for oss, er det som ein har vore inne på fleire gonger, dynamikken i traktatgrunnlaget for EU og det manglande samsvaret i forhold til EØS-avtala. Som prinsipielt utgangspunkt er det i og for seg innlysande. Er det mogleg å vere meir spesifikk på kva problem, kva utfordringar osv. det har reist, og kunne du gå litt meir i detalj på det spørsmålet?

Hans Petter Graver: Dette med den sosiale dimensjonen i forhold til konkurransereglene er jo ett eksempel, som kom inn med Maastricht. Nå hadde vi riktignok der en erklæring i forhold til EØS-avtalen, for det skulle jo vært inne i EU allerede da EØS-avtalen ble fremfor-

handlet, hadde det ikke vært for Storbritannia. Så man hadde den sosiale dimensjonen der.

Så hadde vi en sak i EFTA-domstolen i fjor i forhold til islandske merverdiavgiftsregler for bøker som favoriserte bøker på islandsk i forhold til andre, hvor den islandske staten påberopte seg endringer i traktatgrunnlaget om at EU respekterer medlemsstatenes kulturelle egenart. EFTA-domstolen sa at dette ikke er relevant når vi tolker EØS-avtalen, for dette er kommet inn etterpå. Det er ikke sikkert at resultatet ville blitt annerledes i denne saken, men prinsipielt sett er jo det et eksempel.

Et annet eksempel er likestillingshensyn. EØS-avtalen reflekterer likelønn på samme måten som EUs regler gjorde den gangen. Nå er likestilling i sin brede alminnelighet kommet inn som et traktatgrunnlag, på linje med fri bevegelighet, og det har ført til at EF-domstolen nå har sagt at forskjellsbehandlingsprinsippet som vi kjenner, altså forskjellsbehandling på grunn av nasjonalitet, er bare ett eksempel på eller uttrykk for et generelt forbud mot usaklig diskriminering. Likestilling er et annet eksempel, osv. Man får altså en annen type avveining av disse tingene i forhold til hverandre.

Miljøet, som det var snakk om, har kommet inn med sterkere traktatgrunnlag nå enn det hadde tidligere, og

det kan få betydning for tolkning av EØS-reglene også. Så kan vi si: Ønsker vi å være med politisk eller ikke? Det er ett spørsmål. Foreløpig er vel dette eksempler på en utvikling som neppe er problematisk i forhold til den norske politiske majoritet, men man kan jo tenke seg politiske endringer innenfor EU som fører til at det de finner på, ikke vil være i samsvar med det den norske politiske majoriteten vil ønske å være med på, så da får vi *det* spørsmålet.

Det andre er: Det er jo domstolen som tolker dette. Vi kan ikke pålegge EFTA-domstolen å reflektere en utvikling som vi jo har sett i denne momssaken. Så det blir en usikkerhet her om hvordan dette vil bære av sted. Det vil da også kunne føre til at reglene blir forskjellige og forsterke denne forvitningsprosessen, som jeg nevnte.

Møtelederen: Den fastsette tida er omme, dessverre.

Eg vil seie tusen takk til Hans Petter Graver for at han ville stille i samband med denne stortingsmeldinga. Tusen takk for bidraget.

Hans Petter Graver: Jeg må takke for oppmerksomheten.

Høringen slutt kl. 11.40.

- - - - -

